

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2011

Zuzana Hájková

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Komentovaný překlad z oblasti populárně vědeckého stylu se
zaměřením na otázku metaforičnosti**

**Translation of a Popular Science Text with a Commentary
Focused on Metaphoricity Issues**

Autor: Zuzana Hájková

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Josefína Zubáková

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury. Dále také prohlašuji, že jsem se při práci neopírala o oficiální publikovaný překlad.

V Olomouci dne:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Josefíně Zubákové za cenné připomínky a odborné rady, které mi v průběhu psaní práce poskytla.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. PŘEKLAD	7
3. PŘEDSTAVENÍ TEXTU	31
3.1. O výchozím textu.....	31
3.2. Teoretické vymezení populárně vědeckého stylu.....	31
3.3. Charakteristické znaky stylu výchozího textu.....	32
3.3.1. Pragmatická rovina.....	32
3.3.2. Textová rovina.....	33
3.3.3. Syntaktická rovina.....	34
3.3.4. Lexikální rovina	34
4. ÚVOD K METAFORIČNOSTI TEXTU	36
4.1. Použité zdroje	36
5. TEORETICKÉ VYMEZENÍ METAFORY	37
5.1. Newmarkovo pojetí metafory	38
5.1.1. Mrtvé metafory (dead metaphors).....	39
5.1.2. Kliše (cliché metaphors).....	39
5.1.3. Standardní metafory (stock/standard metaphors).....	39
5.1.4. Přizpůsobené metafory (adapted metaphors)	40
5.1.5. Aktuální metafory (recent metaphors)	40
5.1.6. Originální metafory (original metaphors)	41
6. ANALÝZA METAFORIČNOSTI TEXTU.....	42
6.1. Výskyt a frekvence jednotlivých druhů metafor ve výchozím i cílovém textu a strategie pro jejich přenos	42
6.2. Poznámka k rozboru a frekvenční analýze	42
6.2.1. Mrtvé metafory.....	42
6.2.2. Standardní metafory	43
6.2.3. Kliše	44

6.2.4.	Aktuální metafory	45
6.2.5.	Přizpůsobené a originální metafory.....	46
6.2.6.	Frázová slovesa	47
6.3.	Míra metaforičnosti a zachování druhů metafor a ve výchozím a cílovém textu.....	48
6.4.	Vliv stylu na zapojení obrazných vyjádření	49
7.	ZÁVĚR.....	50
8.	PŘÍLOHY.....	51
8.1.	Příloha 1 – rozbor obrazných vyjádření	51
8.2.	Příloha 2 – frekvenční analýza	76
9.	SUMMARY	77
10.	BIBLIOGRAFIE	79
11.	ANOTACE.....	82
12.	ABSTRACT	83

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou překladu populárně vědeckého textu z angličtiny do češtiny s ohledem na jeho metaforičnost. Populárně vědecké (populárně naučné) knihy, články, televizní či rozhlasové pořady pootevívají díky své přístupné formě vrátka k vědeckému poznání široké veřejnosti, jejíž znalost vědy může být silně omezená, čímž také přispívají k popularizaci vědy. Zabývejme se ale pouze texty psanými. Důležitým znakem těchto textů bývá mimo jiné i jejich čtivost a živost – jazyková pestrost, která není pro čistě vědecké texty (usilující o co nejpřesnější a nejkompexnější sdělení informací) typická. Mezi prostředky jazykové pestrosti má své nezanedbatelné místo právě metafora – literární figura spočívající na přenesení významu – a proto bude její význam v rámci popularizačního stylu nepopiratelný.

Práce je rozdělená do několika částí. První část tvoří vlastní překlad z anglického do českého jazyka. V druhé části se zaměřím na vymezení populárně vědeckého stylu a mnohými příklady z výchozího textu doložím jeho příslušnost k tomuto funkčnímu stylu. Zbytek práce již bude věnován problematice metaforičnosti, a to jak její teoretické stránce, tak i zkoumání metafor v překládaném textu. A právě to bude stěžejní částí práce. Zde budou zjišťovány použité druhy metafor ve výchozím i cílovém textu, způsoby jejich přenosu, celková míra metaforičnosti a další.

Jako výchozí text jsem si zvolila článek o současném Islandu z časopisu National Geographic, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, publikování článku právě v tomto časopisu je jistotou jeho vysoké kvality i stylové příslušnosti. Druhým důvodem pak byl můj zájem o přírodu a ekologické otázky a také osobní vztah k severským zemím.

Cílem této práce je zjistit, jaké zastoupení má metafora v daném textu, zda tuto problematiku ovlivňuje funkční styl a zda se při překladu mění míra metaforičnosti textu i samotné druhy metafor, stejně jako uvést překladatelsky problematická či zajímavá řešení. Práce by tak mohla být využita jako základ k dalšímu zkoumání metafor, například prostřednictvím srovnávání vlastního a publikovaného překladu, případně sloužit začínajícím překladatelům jako jisté vodítko při řešení metafor v popularizačních textech.

2. PŘEKLAD

Power Struggle	Boj o energii
<p>The people of Iceland awaken to a stark choice: exploit a wealth of clean energy or keep their landscape pristine.</p>	<p>Island'ané stojí před neúprosnou volbou: využívat hojnost čisté energie, nebo si zachovat neporušenou přírodu?</p>
<p>By Marguerite Del Giudice</p>	<p>Napsala Marguerite Del Giudice</p>
<p>Photograph by Jonas Bendiksen</p>	<p>Fotografie: Jonas Bendiksen</p>
<p>One of the main things to understand about Iceland is how tiny the population is and what it can be like to live here because of that. There's the feeling that everybody on this isolated subarctic island knows just about everybody else, or at least can be associated (through family, friends, neighborhood, profession, political party, or school) by no more than one degree of separation. Imagine a country of 310,000 people, with most of them jammed in and around Reykjavík – a hip European capital known for its dimly lit coffeehouses, live music, and hard-drinking nightlife. That's where all the good jobs are, and the chances of running into somebody you know are so high that it's hard, as one commentator mused, to have a love affair without getting caught.</p>	<p>V souvislosti s Islandem je potřeba pochopit jednu zásadní věc – jak málo obyvatel má a jak tato skutečnost může ovlivnit zdejší život. Máte pocit, že na tomto odlehlém subarktickém ostrově se snad všichni navzájem znají, nebo mohou být spřízněni (ať už díky rodině, přátelům, sousedům, zaměstnání, příslušnosti k politické straně či škole) přes třetí osobu. Představte si stát s 310 000 obyvateli, z nichž většina se tísní v Reykjavíku a okolí – stylové evropské metropoli známé díky svým spoře osvětleným kavárnám, živé hudbě a nočním pitkám. Právě tady se nachází všechna dobrá pracovní místa a šance, že narazíte na někoho známého, je tak velká, že je těžké – jak podotknul jeden komentátor – mít milostný románek a nebýt při něm přistižen.</p>
<p>“We are,” said one bespectacled sixtysomething newspaper editor wearing a</p>	<p>„Jsme spolu úzce spjatí,“ říká brýlatý, asi šedesátiletý novinář v zářivě bílém tričku.</p>

blazing white shirt, “very close-knit.” Then he clasped his hands together, as if in an embrace. Or a vise.

The consequence of living in what amounts to a small town on an island in the middle of nowhere, with its vertiginous links going back dozens of generations to the origins of Viking myth (a gene pool so pure that molecular biologists drool), is that it functions somewhat like a big extended family. “As soon as you open your mouth,” one observer said, “they’re all over you.” It’s like living on a mobile – disturbing any part of it could generate a ripple throughout. So while Iceland in many ways remains an open and transparent society, there’s an underlying guardedness among the people when it comes to talking politics and public policy – concerning such things as how the country should go about striking a balance between protecting its environment and growing its economy, which is more or less what this story is about.

“The drowning”

In the fall of 2006, secluded, faraway Iceland found itself at a turning point. A remote highland wilderness was being flooded – this to create a reservoir measuring 22 square miles as a power source for a new aluminum smelter. The dam that went with the reservoir was the tallest of its kind in Europe (the continent Iceland is

A pak jakoby v gestu objetí (nebo jako když utáhnete čelisti svěráku) sepne ruce.

Národ, který – obrazně řečeno – žije v městečku na ostrově uprostřed ničeho a jehož hluboké kořeny vedou desítky generací zpět až do dnů vzniku vikinských bájí (nad čistotou zdejšího genofondu by srdce molekulárního biologa zaplesalo), tak funguje trochu jako velká rozvětvená rodina. „Jen se nadechnete a lidi už jsou všude kolem vás,“ vyjádřil se jeden pozorovatel. Je to jako žít na lodi. Jedno místo se zhoupne a vlnky se objeví všude kolem. Island sice v mnohém zůstává otevřenou a transparentní společností, avšak když dojde na politiku nebo veřejné záležitosti (co by měl stát například dělat pro nastolení rovnováhy mezi ochranou přírody a růstem ekonomiky), objevuje se mezi lidmi skrytá omezitelnost. A právě ta je víceméně jádrem tohoto příběhu.

„Potopa“

Na podzim roku 2006 nastal pro daleký, izolovaný ostrov Island zlomový okamžik. Odlehlá kopcovitá pustina byla zaplavena. Vznikla tak vodní nádrž o rozloze 57 čtverečních kilometrů, která měla sloužit jako zdroj energie pro novou hliníkárnu. Přehradní hráz, která je součástí této nádrže, je nejvyšší svého druhu v Evropě (k Evropě

conventionally associated with), and the land was going to be irreversibly changed: highland vegetation submerged, waterfalls and part of a dramatic canyon dried up, pink-footed geese and reindeer herds displaced. Environmentalists around the world were condemning the flooding as an attack on one of Europe's last intact wilderness areas – they called it “the drowning” – and the Icelanders themselves didn't know if they were headed for an economic boom, an economic bust, and/or the greatest environmental disaster in European history.

But that's getting ahead of things. This modern Icelandic saga actually begins millions of years ago, for it is rooted in the land itself – the island's unique geology and the geologic destiny that issues from it. First of all, the country is largely uninhabitable – a rocky, windswept, treeless terrain, unsuitable for much of anything beyond raising sheep. “Forbidding” comes to mind. Breathtaking. Strange. Giant chunks of blue ice floating in glacial lakes edged with boiling mud. Craggy mountains with formations that resemble human heads. Volcanoes, geysers, glaciers, belching gas vents, and vast stretches of gnarly lava fields where American astronauts came in the 1960s to see what they would be up against on the moon.

se Island obvykle přidružuje). V krajině brzy došlo k nenávratným změnám – horská vegetace skončila pod vodou, vodopády a část úchvatného kaňonu vyschly, husy krátkozobé a stáda sobů byly vytlačeny. Ekologové po celém světě zaplavení odsoudili jakožto útok na jednu z posledních nedočtených pustin Evropy – nazvali je „potopa“ – a sami Islandčané si nebyli jistí, zda míří vstříc hospodářskému růstu, krachu, největší ekologické katastrofě v dějinách Evropy, nebo jejich kombinaci.

Ale nepředbíhejme. Tato moderní islandská sága se ve skutečnosti začala psát před miliony let a své kořeny má v samotné zemi – v jedinečné geologii Islandu a z ní vyplývajícím geologickém údělu. Zaprvé, země je z větší části neobyvatelná. Skalnatý, větrem ošlehaný terén beze stromů se nehodí prakticky k ničemu jinému než k chovu ovcí. Nabízí se přívlastek „nehostinná“. Dechberoucí. Zvláštní. Na hladině ledovcových jezer plavou obrovské kusy modravého ledu, podél jejich břehů bublá vřící bahno. Skalní útvary na rozeklaných horách připomínají lidské hlavy. Jsou tu sopky, gejzíry, ledovce, vybuchující plynové průduchy i rozsáhlé plochy sukovitých lávových polí, kam v šedesátých letech jezdili Američané, aby zjistili, co je čeká na Měsíci.

Here's where geologic destiny comes in. Iceland happens to be situated right on top of the intersection of two of Earth's tectonic plates, straddling a volcanic boundary called the Mid-Atlantic Ridge. Consequently, a third of all the lava that has erupted from the Earth in the past 500 years has flowed out right here, and there are so many natural hot springs that almost all the homes and buildings are heated geothermally. On the surface, meanwhile, sit giant glaciers and the abundant rivers that flow from them. This hot-and-cold combination, of churning activity beneath the surface and powerful rivers above it, makes Iceland one of the most concentrated sources of geothermal and hydroelectric energy on Earth – clean, renewable, green energies that the world increasingly hungers for.

The thing is, very little of that energy has been tapped, because it's stranded in the middle of the nowhere between continental Europe and Greenland. So, since the 1960s, the government has been wooing heavy industry to Iceland with the promise of cheap electricity, no red tape, and minimal environmental impact. But – except for two small smelters and a ferrosilicon plant – getting companies to come here has been a hard sell. The labor force is very small, highly paid, and probably overeducated. Add to that the remoteness of the place, the long,

Zde přichází na scénu geologický úděl. Island se shodou náhod nachází na styku dvou tektonických desek a doslova obkročuje vulkanickou hranici zvanou Středoatlantický hřbet. Díky tomu zde Země za posledních 500 let vychrlila až třetinu celkového objemu lávy. Najdeme tu i tolik horkých pramenů, že téměř všechny domy a budovy mají geotermální ohřev. Na povrchu se naopak rozkládají obří ledovce, z nichž vytékají početné řeky. Díky této kombinaci horka a chladu, víření pod povrchem a silných řek na něm, je na Zemi jen málo míst, kde by se v poměru k rozloze nacházelo tolik zdrojů geotermální a vodní energie, jako na Islandu. A právě po těchto čistých, obnovitelných, zelených energiích svět dychtí stále víc.

Jen velmi malá část této energie se však využívá, protože je izolovaná uprostřed ničeho mezi pevninskou Evropou a Grónskem. A tak sem od šedesátých let vláda láká těžký průmysl s příslibem levné elektřiny, absence zbytečné byrokracie a minimálního dopadu na životní prostředí. S výjimkou dvou malých tavíren a továrny na ferrosilikon je však nesmírně obtížné sem firmy přivábit. Pracovníků je velice málo, bývají velmi dobře placeni a dalo by se říct, že i přespříliš vzdělaní. Nezapomínejme ani na odlehlost, dlouhé a tmavé zimy a

dark winters, and the inhospitable weather. Only an industry requiring the most intensive use of energy, and which could get a heckuva good rate for it over a long period, would find it economical to set up shop all the way in Iceland. The most obvious fit was the aluminum industry. And so it was – to the alarm of environmentalists who want to save that rare land and the thrill of industrialists who want to use some of it to finally produce something – that the paths of aluminum smelting and unspoiled Iceland were fated to cross.

According to Sigurður Arnalds, the spokesman for Landsvirkjun, the national power company – an avuncular engineer everyone calls “Siggi,” whose hooded eyes and white-fringed balding head give him the same soft appeal as Mr. Magoo – the grand idea was to “export electrical power on ships in the form of aluminum.”

“We have to live”

Now elsewhere in the world, Iceland may be spoken of, somewhat breathlessly, as western Europe’s last pristine wilderness. But the environmental awareness that is sweeping the world had bypassed the majority of Icelanders. Certainly they were connected to their land, the way one is complicatedly connected to, or encumbered

nehostinné počasí. Zřídit si byznys až na Islandu se může vyplatit pouze odvětvím, která vyžadují co možná nejintenzivnější využití energie a dlouhodobě budou vykazovat extrémně dobrou návratnost. Jako nejvhodnější se jevil hliníkový průmysl. A tak nutně muselo dojít ke konfrontaci tavení hliníku a nedotčeného Islandu. Ekologové, kteří chtěli vzácnou krajinu zachránit, se zděsili, zato ale zajásali průmyslníci, protože nějakou její část hodlali už konečně využít k výrobě.

Hlavní myšlenkou bylo „vyvážet na lodích elektrickou energii ve formě hliníku,“ říká Sigurður Arnalds. Ač je mluvčím národní energetické společnosti Landsvirkjun, neřekne tomuto strýcovskému inženýrovi nikdo jinak než „Siggi“, a jeho oči s těžkými víčky a bílý věneček vlasů na lysající hlavě mu propůjčuje stejně vlídnou auru, jako měl hlavní hrdina z amerického animovaného filmu Mr. Magoo.

„Musíme žít“

Dnes můžete kdekoli na Zemi – tak trochu se zatajeným dechem – hovořit o Islandu jako o poslední nedotčené pustině západní Evropy. Ekologické povědomí, které hýbe světem, se ale většině Island’anů vyhnulo. Se svou zemí jsou samozřejmě spjati. Je to ale spleť vztahů nebo spíš zatížení, podobně jako to bývá s rodinou.

by, family one can't do anything about. But the truth is, once you're off the beaten paths of the low-lying coastal areas where everyone lives, the roads are few, and they're all bad, so Iceland's natural wonders have been out of reach and unknown even to its own inhabitants. For them the land has always just been there, something that had to be dealt with and, if possible, exploited—the mind-set being one of land as commodity rather than land as, well, priceless art on the scale of the “Mona Lisa.”

When the opportunity arose in 2003 for the national power company to enter into a 40-year contract with the American aluminum company Alcoa to supply hydroelectric power for a new smelter, those who had been dreaming of something like this for decades jumped at it and never looked back. Iceland may at the moment be one of the world's richest countries, with a 99 percent literacy rate and long life expectancy. But the project's advocates, some of them getting on in years, were more emotionally attuned to the country's century upon century of want, hardship, and colonial servitude to Denmark, which officially had ended only in 1944 and whose psychological imprint remained relatively fresh. For the longest time, life here had meant little more than a sod hut, dark all winter, cold, no hope, children dying left and right, earthquakes,

Tu si člověk také nevybírání. Pravdou však je, že jakmile se dostanete mimo uježděné cesty v nízko položených pobřežních oblastech, kde žije každý, silnic ubude a do jedné jsou ve špatném stavu. Přírodní krásy Islandu proto vždy byly nedostupné a neznámé dokonce i jeho obyvatelům. Pro ně tu krajina byla odjakživa – člověk se s ní musel potýkat a pokud možno ji i využívat. Zdejší způsob myšlení viděl zemi jako komoditu, nikoli jako, řekněme, umění nevyčísitelné hodnoty srovnatelné s Monou Lisou.

Když se v roce 2003 naskytl národní energetické společnosti příležitost uzavřít na dobu čtyřiceti let smlouvu s americkým producentem hliníku Alcoa o dodávání vodní energie pro novou tavírnu, ti, kteří o něčem takovém už desítky let snili, se jí chopili a už nepustili. Island je v současnosti pravděpodobně jednou z nejbohatších zemí světa s 99% gramotností a vysokou průměrnou délkou života. Zastánce projektu – některé z nich už v letech – však vázalo silné citové pouto ke staletím nedostatku, strádání a dánské koloniální nadvlády, která oficiálně skončila v roce 1944, avšak jizva na duši, kterou zanechala, zůstala poměrně čerstvá. Život zde povětšinou neznamenal o moc víc než drnovou chatu, tmou po celou zimu, chlad, beznaděj, děti umírající na každém kroku, zeměřesení, mory, hlad a vybuchující sopky, které ničily veškerou

plagues, starvation, volcanoes erupting and destroying all vegetation and livestock, all spirit – a world revolving almost entirely around the welfare of one's sheep and, later, on how good the cod catch was. In the outlying regions, it still largely does.

Ostensibly, the Alcoa project was intended to save one of these dying regions – the remote and sparsely populated east – where the way of life had steadily declined to a point of desperation and gloom. After fishing quotas were imposed in the early 1980s to protect fish stocks, many individual boat owners sold their allotments or gave them away, fishing rights ended up mostly in the hands of a few companies, and small fishermen were virtually wiped out. Technological advances drained away even more jobs previously done by human hands, and the people were seeing everything they had worked for all their lives turn up worthless and their children move away. With the old way of life doomed, aluminum projects like this one had come to be perceived, wisely or not, as a last chance. “Smelter or death.”

The contract with Alcoa would infuse the region with foreign capital, an estimated 400 jobs, and spin-off service industries. It also was a way for Iceland to develop expertise that potentially could be sold to the

vegetaci, dobytek a všechno živé – svět se točil prakticky jen okolo blaha vašich ovcí a později dobrého či špatného úlovku tresek. V odlehlých oblastech toto značnou měrou platí dodnes.

Zdánlivým účelem projektu společnosti Alcoa bylo zachránit jednu z těchto umírajících oblastí – vzdálený a řídko osídlený východ, kde se způsob života trvale přiblížil stavu zoufalství a sklíčenosti. Poté, co byly na počátku 80. let minulého století uvaleny z důvodu ochrany rybích populací kvóty na rybolov, mnoho nezávislých majitelů lodí prodalo svůj podíl nebo se jej zbavilo. Práva na rybolov povětšinou skončila v rukou několika společností a drobní rybáři prakticky vymizeli. Díky technickému pokroku zanikla i pracovní místa, ke kterým bylo dříve zapotřebí lidských rukou, a lidé sledovali, jak se všechno, na čem celý život dřeli, stává bezcenným a jejich děti se stěhují pryč. Když byl starý způsob života odsouzen k zániku, začaly být tyto „hliníkové“ projekty považovány – ať už moudře nebo ne – za poslední šanci. „Hliníkárna nebo smrt.“

Smlouva se společností Alcoa by do kraje napumpovala zahraniční kapitál a vytvořila asi 400 pracovních míst a nádavkem i přidružené služby. Island by tak také mohl rozvíjet odborné kvalifikace, které

rest of the world; diversify an economy historically dependent on fish; and, in an appealing display of Icelandic can-do verve, perhaps even protect all of Iceland, once and for all, from the unpredictability of life itself.

“We have to live,” Halldór Ásgrímsson said in his sad, sonorous voice. Halldór, a former prime minister and longtime member of parliament from the region, was a driving force behind the project. “We have a right to live.”

The little country that could

At first, most of the country appeared to be behind the dam and smelter that would save the east – it would be good for Iceland, progressive, modern. As far as Icelanders are concerned, Iceland is the greatest country on Earth and everything Icelandic is the best. “We are like Tarzan, a proud island nation,” remarked a man who directs a whale museum. They pride themselves on the sagas, the absorbing, rambling, medieval narratives of early Norse and Icelandic society that are generally considered among the Middle Ages’ finest literature; a Nobel laureate for literature (Halldór Laxness in 1955); three Miss Worlds; four climbers of Everest; the oldest parliament extant; and the world’s first democratically elected female president, Vigdís Finnbogadóttir, who served

by se daly prodávat zbytku světa, zpestřit ekonomiku historicky závislou na rybách, a – díky sympatickému zápalu Island’anů zvládnout to, co si předsevzali – možná i jednou provždy ochránit celou zemi před nepředvídatelností samotného života.

„Musíme žít,“ říká svým smutným, zvučným hlasem Halldór Ásgrímsson. Právě on, bývalý premiér a dlouholetý poslanec parlamentu za tuto oblast, byl hnací silou projektu. „Máme právo žít.“

Malá schopná země

Zpočátku se zdálo, že přehrada a hliníkárna, které zachrání východ, mají podporu většiny země – Islandu prospějí a také to bude pokrokové a moderní. Island je v očích svých obyvatel tou nejužasnější zemí na světě a všechno islandské je prostě nejlepší. „J sme jako tarzané, takový hrdý ostrovní národ,“ nechal se slyšet ředitel muzea velryb. Island’ané jsou pyšní například na ságy – poutavé, nesouvislé středověké příběhy o staroseverské a staroislandské společnosti, které se obvykle řadí mezi nejlepší literaturu svého druhu. Dále pak na laureáta Nobelovy ceny za literaturu (Halldór Laxness, 1955), tři Miss World, čtyři přemožitele Everestu, nejstarší fungující parlament a první demokraticky zvolenou prezidentku na světě – Vigdís Finnbogadóttirovou, která ve funkci vydržela

<p>for 16 years before she'd had enough.</p> <p>In any event, the national power company was spending 1.5 billion dollars on the hydroelectric part of the dam-and-smelter project, most of it borrowed from international banks – the biggest construction investment little Iceland had ever undertaken and probably ever would. The energy expected to be generated annually (4,600 gigawatt-hours) was about half what the entire nation was then using, and the scale of it was intoxicating: a huge tangle of dams, tunnels, power stations, and high-tension lines, including one rock-and-gravel dam 650 feet high.</p> <p>All this to service the single aluminum smelter being built on the other side of the country from Reykjavík, in the eastern fjord town of Reyðarfjörður, which is pronounced something like “radar-f ’your-dur.” There’s an unremarkable mountain out there named Kárahnjúkar, and that’s where they got the name for what they were doing: the Kárahnjúkar Hydroelectric Project. You say it “KAR-en-yoo-kar.”</p> <p>As the project progressed, it gradually became clear that Kárahnjúkar was bigger than anyone had imagined. Even Jóhann Kröyer, project manager for the dams and tunnels, remarked over dinner at a work-site canteen: “I think maybe people didn’t realize</p>	<p>16 let.</p> <p>Národní energetická společnost každopádně utratila za hydroenergetickou část projektu na stavbu přehrady a hliníkárný 1,5 miliardy dolarů, z níž většinu si půjčila od mezinárodních bank. Šlo o největší stavební investici, do které se malý Island kdy pustil a možná i pustí. Objem předpokládané roční výroby energie (4 600 gigawatthodin) odpovídal asi polovině tehdejší spotřeby celého národa a rozsah projektu byl ohromující – rozsáhlá spleť hrází, tunelů, elektráren a vysokonapěťových vedení, včetně 198 metrů vysoké přehradní hráze z kamení a šterku.</p> <p>To všechno mělo sloužit jedině hliníkárně, která se stavěla v městečku Reyðarfjörður (vyslov „rejdařjérður“), situovaném u východního fjordu na opačném konci země, než je Reykjavík. Poblíž se nachází nikterak pozoruhodná hora Kárahnjúkar , která dala hydroenergetickému projektu Kárahnjúkar jméno.</p> <p>S postupem času ale začínalo být jasné, že projekt bude větší, než si kdo myslel. Dokonce i Jóhann Kröyer, projektový manažer pro přehrady a tunely, jednou při večeři v kantýně na pracovišti poznamenal: „Myslím, že lidé si asi ani neuvědomili, jak</p>
--	---

how huge this project is.”

But as the months passed, a growing and significant minority did realize it, and a kind of national family feud erupted – ostensibly framed around the irreversible impact on the land of the gigantic dam, the blocking of two glacial rivers, and the resultant flooding of the highland wilderness for the reservoir. Iceland had obtained an exemption from the Kyoto Protocol pollution limits, which would expire in 2012, adding an element of urgency, and future smelters and expansions were on the drawing board. Was the government going to take one of the world’s cleanest countries and offer it up as a dumping ground for heavy industry?

Did the people really want this – did they even understand what it meant?

Planetary differences

Kárahnjúkar touched off what one player characterized as Iceland’s cold war. A leading conservationist said to me, for instance, that when he walks by a river, he sees an act of God, and that when dambuilders walk by, “they start counting kilowatt-hours.” Told of the remark, a smelter manager sniffed, “They don’t understand business, and they don’t want to.”

One side may as well have been from Venus and the other from Mars. The main guy here from Alcoa, Tómas Már

obří tento projekt je.“

Stále se zvětšující a ne nevýznamná menšina to ale po měsících pochopila a uvnitř národa se rozhořel jakýsi rodinný spor, který se na první pohled točil okolo nevratného vlivu obří přehrady na krajinu, přehrazení dvou ledovcových řek a následného zaplavení kopcovité pustiny a vytvoření nádrže. Poté, co Island získal výjimku z Kjótského protokolu o emisních limitech, jehož platnost vyprší v roce 2012, vyvstala nutnost věc urychlit a budoucí hliníkářny a růst měly dveře otevřené. Chystala se vláda nabídnout jednu z nejčistších zemí světa jako skládku těžkého průmyslu?

Vážně to lidé chtěli? A chápali vlastně, co to znamená?

Diametrální rozdíly

To, co projekt Kárahnjúkar rozpoutal, nazval jeden ze zúčastněných islandskou studenou válkou. Lídr ekologů mi například řekl, že když se prochází okolo řeky, vidí zásah boží moci, zatímco stavitelé přehrady „začínají počítat kilowatthodiny.“ Když se o této poznámce dozvěděl ředitel hliníkářny, odfrknul si: „Nerozumí obchodům a ani jim rozumět nechtějí.“

Jedna strana může nakrásně být z Venuše a druhá z Marsu. Hlavním islandským zástupcem společnosti Alcoa je

Sigurðsson, a native Icelander with a degree in environmental engineering who considers himself an environmentalist, was upbeat and idealistic. Alcoa's mission, he said, was to be a good neighbor in the community – while creating the most efficient, safe, and eco-friendly smelter on the planet, by recycling materials and using state-of-the-art technologies to minimize waste and control the sulfur dioxide fumes that are a by-product of smelting aluminum from alumina, a white powder refined from bauxite ore.

He seemed particularly psyched about something Alcoa calls the Sustainability Initiative – under which representatives of diverse interest groups (business, government, the power company, community, church, the environment) devise mutually agreed-on standards for holding Alcoa accountable over time: Did Alcoa raise the region's standard of living, provide the kinds of jobs it said it would, treat the environment as promised? The Sustainability Initiative had been put into effect at the new smelter in Reyðarfjörður. “A first in the world,” Tómas said – and an industry template for how to approach new communities with the controversial idea of building smelters.

“We're not just building a factory that will produce metal,” said Tómas, baby-faced,

Tómas Már Sigurðsson – rodilý Island'an a vystudovaný inženýr ekologie, který sám sebe považuje za ekologa. Hýřil optimismem a ideály. Prohlásil, že společnost chce být místním lidem dobrým sousedem a současně vybudovat nejvýkonnější, nebezpečnější a nejekologičtější hliníkárnu na světě prostřednictvím recyklace materiálů a využití nejnovějších technologií, které sníží množství odpadu a omezí emise oxidu siřičitého. Ten je meziproduktem při tavení hliníku z oxidu hlinitého – bílého prášku, který vzniká zušlechťováním bauxitu.

Tómas byl nadšený hlavně z takzvané Iniciativy pro udržitelnost. V souladu s ní navrhuji zástupci různých zájmových skupin (podnikatelé, vláda, energetická společnost, veřejnost, církve, ekologové) vzájemně sjednané normy, za jejichž dodržování bude Alcoa po celou dobu zodpovídat. Například: zvýšila Alcoa životní úroveň v regionu? Zřídila pracovní místa, ke kterým se zavázala? Nakládala se životním prostředím tak, jak slíbila? Iniciativa pro udržitelnost nabyla platnosti v nové hliníkárně ve městě Reyðarfjörður. „Jsme první na světě,“ říká Tómas – a pro celou branži jsme také vzorem, jak přicházet k novým komunitám s kontroverzním nápadem postavit hliníkárnu.

„Nestavíme jen továrnu, která bude vyrábět kov,“ pokračuje. Tómas je muž

balding, and fit, with high color, a smear of lips, and an open, earnest manner. “It’s a far different level.”

Young and idealistic eco-warriors, meanwhile, rolled their eyes in droll disbelief. They dismissed things like the Sustainability Initiative as little more than a capitalist lie designed to manipulate and co-opt an unsuspecting public – a “greenwash,” as they put it, which is why, in one highly publicized protest action, a band of them dumped buckets of green-dyed yogurt stuff, called skyr (pronounced skeer), on a gathering of aluminum industrialists (including Alcoa’s Tómas), who, not realizing at the time that the skyr was just skyr, were understandably alarmed. “They were trying to say aluminum smelters were eco-friendly!” said Arna Ösp Magnúsardóttir, a local protest organizer who got arrested that day, as she sat at a sidewalk café in Reykjavík, wearing a pink satin pajama top over black tights.

She conceded that she hadn’t really thought skyr was going to stop Kárahnjúkar.

“For me, it’s to stop future projects and to hassle them enough that they know they won’t get away with this again so easily.”

překypující zdravím s dětskou, červenolící tváří, ustupujícími vlasy, plnými rty a otevřeným, seriózním jednáním. „Jsme někde úplně jinde.“

Mladí, idealističtí ekobojovníci jsou ale jiného názoru a posměšně koulí očima. Iniciativu pro udržitelnost a podobné záležitosti odmítli jakožto pouhopouhou kapitalistickou lež, které má zmanipulovat a strhnout na svou stranu důvěřivou veřejnost. Nazvali ji „greenwash“ a při jedné silně medializované protestní akci jejich skupina klopila na shromáždění průmyslníků (včetně Tómasa ze společnosti Alcoa) kbelíky islandského jogurtu skyr obarveného na zeleno. Ti si v té chvíli neuvědomili, že jde pouze o skyr a byli pochopitelně vylekaní. „Snažili se nám namluvit, že hliníkárný jsou ekologické!“ prohlásila zdejší organizátorka protestů Arna Ösp Magnúsardóttirová, kterou ještě ten stejný den zadržela policie, když seděla v reykjavické pouliční kavárně jen v černých punčochách a horním dílu růžového saténového pyžama.

Sama ale přiznává, že si skutečně nemyslela, že by skyr mohl Kárahnjúkar zastavit.

„Mým úkolem je znemožnit budoucí projekty a provádět jim pořádné nepříjemnosti, aby si uvědomili, že příště jim to tak lehce neprojde.“

<p>Kárahnjúkar's critics argued that surely something else could have been done to help the east without messing so much with the land. Building something on the scale of Kárahnjúkar to solve things, as one man put it, was like "taking a heartbroken kid and giving him a triple-bypass operation."</p> <p>At the same time, the people in the east said they had tried everything they could think of – business, industry, tourism. "Nothing worked," said Smári Geirsson, a high school history teacher and onetime head of the 16-member association of eastern municipalities. What he said next beat at the heart of Iceland's cold war: "I think the people who are against this are very worried about the land and the reindeer and the birds. But they never want to discuss the needs of the people. Many live in Reykjavík, and they are against it if we move a stone here," he said, pinching his fingers together as if holding one. "But they live in concrete and asphalt. They want to come here in their Jeeps and have a look at the beautiful nature and the people too. And the people must be few and the more strange the better," he said, shaking his bowed head.</p> <p>This clash of ideals can be traced to the early 20th century, when Iceland was still poor as dirt and romantic poetry was being written about the harnessing of the waterfalls as the future of Iceland. During and after</p>	<p>Kritici projektu Kárahnjúkar argumentovali, že východu se jistě dalo pomoci i jinak, bez tak rozsáhlého narušení krajiny. Jak podotknul jeden muž, vybudování něčeho tak velkého je podobné řešení, asi jako když „dítěti se zlomeným srdcem uděláte trojitý bypass.“</p> <p>Lidé z východu současně prohlašují, že vyzkoušeli všechno, co je napadlo – podnikání, průmysl, turistiku. „Nic nepomohlo,“ říká Smári Geirsson, středoškolský učitel dějepisu a bývalý předseda šestnáctičlenného sdružení východních obcí. Jeho další slova islandskou studenou válku plně vystihla. „Myslím si, že odpůrci projektu mají obrovskou starost o krajinu, soby a ptáky. O potřebách lidí se ale nechtějí bavit. Mnozí z nich žijí v Reykjavíku a nesouhlasí, ani když tu chceme pohnout byť jen kamenem,“ říká a zatíná ruku v pěst, jakoby v ní kámen držel. Oni si ale žijí v betonu a asfaltu. Chtějí sem jezdit jeepy a vidět krásnou přírodu a lidi. Těch musí být málo, a čím budou divnější, tím lépe,“ říká a vrtí svěšenou hlavou.</p> <p>Tento střet ideálů lze vysledovat do začátku 20. století, kdy byl Island stále ještě chudý jako kostelní myš a budoucnost v podobě spoutávání vodopádů byla záležitostí romantické poezie. Za druhé</p>
---	--

World War II, the occupation by thousands of British and then American soldiers led to a massive influx of foreign capital and an investment in some fishing trawlers, which boosted the economy for a while. Then over time the fish stocks declined, the herring disappeared, and Iceland became poor again.

By the mid-1960s, according to Styrmir Gunnarsson, the snowy-haired editor of Reykjavík's leading daily, *Morgunblaðið*, the mood of the country was shifting back to the idea of becoming well-off "by using waterfalls to produce electricity and also by having aluminum factories." So decade after decade, driven by a desire to build a leg other than fish for Iceland to stand on – and "inspired by the idealism of it" and by the poetry, Styrmir said – the society went about creating an infrastructure. Government agencies, ministries, academic departments, financial institutions, engineering firms – all in pursuit of what was thought of as a big and beautiful idea. Then, over the past two decades, the mood of the country again began to shift.

Little by little, Icelanders and eco-trekkers from around the world started venturing into the interior wilderness, he said, and a belated awareness of what was there – "glaciers, black sand, beautiful blue rivers" – began to take hold. "As the population has traveled to these parts, all get

světové války vedla okupace tisíci britských a následně amerických vojáků k masivnímu přílivu zahraničního kapitálu a investicím do rybářských lodí, které nakrátko pozvedly ekonomiku. Po nějaké době se ale zásoby ryb ztenčily, sledi vymizeli a Island se opět propadl do chudoby.

V polovině 60. let už dle slov Stymira Gunnarssona, bělovlasého redaktora předního reykjavického deníku *Morgunblaðið*, začala nálada národa opět inklinovat k myšlence, že by mohlo být možné zbohatnout „díky vodopádům vyrábějícím elektřinu a továrnám na hliník.“ A tak se společnost po desítky let připravovala na vybudování infrastruktury, hnána touhou zajistit Islandu oporu jinou než rybolov a „inspirována jeho idealismem“ a poezií. Vládní agentury, ministerstva, univerzitní katedry, finanční instituce, strojírenské podniky – ti všichni sledovali tuto zdánlivě velkolepou a krásnou myšlenku. A pak se v posledních dvou desetiletích začala nálada v zemi opět měnit.

Pomalu ale jistě pronikali Islandané i ekoturisté do divokého vnitrozemí a dodatečně si začali uvědomovat, co tu mají – „ledovce, černý písek, nádherné modré řeky“. „Po návštěvě těchto částí země pak všichni nabyli stejného dojmu. Neměli byste to měnit. Žádné přehrad, žádné cesty. Mělo

the same feeling: You shouldn't change it. No power dams, no roads. It should be just as it is."

In the midst of this environmental awakening, the opportunity with Alcoa stood as possibly the last chance for many Icelanders to realize a century-long industrial dream.

"They felt they were doing something good for the nation," Styrmir said.

Now that they're being depicted as environmental criminals, they're bewildered.

"They don't understand."

The sky is falling

The months passed, and protests mounted. A protest camp and a protest concert were held, featuring Björk, the waif rock chanteuse who is currently Iceland's most famous export; upwards of 10,000 people marched in downtown Reykjavík days before the flooding of the reservoir (the equivalent of ten million-plus people showing up someplace in the U.S.); and state television's Ómar Ragnarsson, Iceland's most famous reporter, a completely bald and preternaturally energetic 67-year-old (known for flying his Cessna to the sites of erupting volcanoes and sleeping in his black Jeep when he had to, surviving on Cheerios and Coca-Cola), launched a 20-foot white fiberglass boat he dubbed *The Ark* into the

by to zůstat tak, jak to je."

Do tohoto ekologického probuzení přišla příležitost se společností Alcoa a pro mnoho Island'anu také možná poslední šance na splnění jejich dávného průmyslového snu.

„Mysleli si, že pro národ dělají dobrou věc,“ říká Styrmir.

Teď je zaráží, že dostali nálepku ekozločinců.

„Nechápou to.“

Zbytečná panika?

Přešly měsíce a protestů přibýlo. Jejich součástí byl i protestní tábor s koncertem, na němž zazářila drobná rocková šansoniérka Björk, která je v současnosti nejslavnějším islandským vývozním artiklem. Dlouho před tím, než mělo dojít k napuštění přehrady, demonstrovalo v centru Reykjavíku přes 10 000 lidí (což by v USA odpovídalo více než deseti milionům) a zcela holohlavý a nezvykle energický sedmašedesátník Ómar Ragnarsson, nejznámější islandský reportér pracující pro státní televizi (jehož proslavilo létání s Cessnou k vybuchujícím sopkám a v případě potřeby spaní v černém jeepu a přežívání na lupíncích Cheerios a Coca-Cole), spustil do nádrže bílou, šest metrů dlouhou loď ze sklolaminátu přezdívanou

reservoir, to collect samples of lost vegetation and stone as it filled over the months and to film the land as it was transformed.

Critics, meanwhile, picked away at Kárahnjúkar's business plan and characterized it, in a variety of ways, as crazy. The borrowed 1.5 billion dollars, for instance, was to be paid off with revenue from Alcoa over the four-decade contract. After that, Siggi, the power company spokesman, predicted, the dam would be "a gold mine" – a rosy forecast not shared by those who had started to think twice about there being no direct return for 40 years on such a huge investment.

And what about the geologic risks associated with boring and blasting 45 miles of tunnels in a country that was one big volcano? Siggi insisted that the dam wasn't located in an earthquake zone but nonetheless had been designed to withstand heavy shocks, and he likened all the safety measures taken to "putting many, many belts on the same pair of trousers." But would the electromagnetic fields emanating from the project's 31 miles of high-tension power lines make people sick? And how about pollution from the smelter? Alcoa's plan was to blast potentially acid-rain-producing sulfur dioxide fumes way out into the atmosphere

Archa, aby mohl v průběhu několikaměsíčního napouštění sbírat vzorky ztracené vegetace a hornin a natáčet měnící se krajinu.

Kritici si zatím vzali na mušku podnikatelský záměr projektu Kárahnjúkar a charakterizovali jej jako v mnoha ohledech šílený. Vypůjčená půldruhá miliarda dolarů měla být například splácena z příjmů společnosti Alcoa po dobu čtyřicetiletého trvání smlouvy. Mluvčí energetické společnosti Siggi poté předpověděl, že přehrada bude „zlatý důl“. Tyto růžové vyhlídky ale nesdíleli ti, kteří se zamysleli nad skutečností, že po dobu čtyřiceti let nebude tak obrovská investice nést žádné přímé zisky.

A co rizika geologického rázu spojená s prorážením a odstřelem 72 km tunelů v zemi, která je jednou velkou sopkou? Siggi prohlašoval, že přehrada se nenachází v zemětřesné oblasti, ale i přesto byla navržena tak, aby odolala silným otřesům. Bezpečnostní opatření připodobnil ke „kalhotám, přes které zapnete spoustu pásků.“ Nebudou ale elektromagnetická pole vyzařovaná bezmála 50 km vysokonapětového vedení působit lidem zdravotní problémy? A co emise, které hliníkárna vyprodukuje? Alcoa plánovala vypouštět obrovským komínem do atmosféry oxid siřičitý, který by mohl sehrát roli při

through a giant chimney. But what if the fumes became caught in the fjord's notoriously calm atmosphere, trapped between mountains?

Inevitably, it started to dawn on more and more people: The entire public was paying for this grand project and would be responsible if something went wrong, but the benefits were accruing only to one depressed region numbering several thousand people. There began to be grumblings about Iceland's "old boy" political party system and the perceived lack of forthrightness in engaging the electorate about the country's industrial policy.

"On the surface, we have an open debate," said Baldur Þórhallsson, a professor at the University of Iceland who specializes in the politics of small societies. "But underneath, there is this tendency by some politicians to control the debate and the agenda ... phone calls, emails, and letters making little indirect threats." With job opportunities few in such a small place – and ties among politics, business, government, and media so Byzantine that conflicts of interest are impossible to avoid and sleeping with the enemy is literally true – it's understood that speaking one's mind could be a really bad career move.

Most people I talked to seemed wary of appearing to demean their relatives to

tvorbě kyselého deště. Co když se ale dým zachytí mezi horami v notoricky klidném ovzduší fjordu?

Stále více lidem začala nutně docházet jedna věc. Tento megalomanský projekt platí celá společnost a pokud se něco nevyvede, ponese za něj i zodpovědnost. Užitek z něj ale bude mít jen onen smutný, několikatisícový region. Kritice se nevyhnul ani zavedený systém islandských politických stran a to, co lidé vnímali jako nemožnost přímo se zapojit do průmyslové politiky země.

„Navenek vedeme otevřenou diskuzi,“ říká Baldur Þórhallsson, profesor Islandské univerzity, který se zaměřuje na politiku malých společností. „Pod povrchem ale mají někteří politici tendenci řídit jak debatu, tak program...využívat telefonáty, e-maily i dopisy k drobným, nepřímým výhrůžkám.“ Vzhledem k tomu, jak málo je v této nevelké oblasti pracovních příležitostí a jak zamotané jsou vazby mezi politikou, byznysem, vládou a médií (střetu zájmů se prakticky nevyhnete a vedle nepřítele doslova spíte), lidé chápou, že mluvit otevřeně může být skutečně špatný kariérní tah.

Při rozhovorech jsem měla pocit, že většina lidí si úzkostlivě dává pozor, aby

a stranger and sensitive about giving a bad impression of Iceland. But once they got going, it was talk, talk, talk into the night, spewing every story and conspiracy theory imaginable – most of them fluent in English and otherwise speaking an ancient Viking tongue that sounded like a tape recorder playing backward. There were even glimpses of an abiding belief in elves and the “hidden people,” who live in rocks that roads have been routed around so as not to disturb them. What kind of spiritual havoc might come from moving the Earth on the scale of Kárahnjúkar?

The problem of choice

Late one night, in a hut on a lake deep in the eastern highlands, Ómar, the reporter, while empathizing by candlelight with the people of the regions, lamented the larger course of events. “If only instead of looking for ways to use the land for heavy industry, Iceland had kept the land intact and for 20 years had worked on how to sell her intact, we’d have gotten much more for her.”

Why wasn’t Iceland positioning itself as a world leader in the development of hydrogen alternatives? Or marketing what is arguably the world’s oldest parliamentary democracy as a mecca for law students? Or more aggressively branding Icelandic products in the international market, which would surely pay for such remote purity?

v očích cizinky neshazovali své příbuzné a neukazovali Island ve špatném světle. Jakmile se ale rozpovídali, mluvili a mluvili až do noci, chrlili každý příběh a konspirační teorii, jakou si jen dokážete představit. Většina z nich plyně anglicky, ostatní starým jazykem vikingů, který zní trochu jako magnetofon puštěný pozpátku. Také se zdálo, že lidé nepřestávají věřit ve skřítky a bytosti skryté ve skalách, okolo nichž se svedly silnice (to abychom je nerušili). Jaký otřes by asi duchovní sféra zažila, kdybyste hýbli zemí v rozsahu projektu Kárahnjúkar?

Otázka volby

Pozdě večer si v chatě u jezera hluboko ve východních kopcích reportér Ómar při svíce postěžoval na širší běh událostí a současně vyjádřil soucit s lidmi ze zasažených oblastí. „Místo hledání způsobů, jak krajinu využít pro těžký průmysl, bychom bývali získali mnohem víc, kdyby ji Island nechal nedotčenou a 20 let pracoval na tom, jak ji nedotčenou také prodat.“

Proč si Island nebudoval pozici světové jedničky v oblasti vývoje vodíkových alternativ, neobchodoval s patrně nejstarší parlamentní demokracií světa jakožto mekkou studentů práva nebo aktivněji neprosazoval značku islandských výrobků na mezinárodním trhu, který by jistě rád zaplatil za tak odlehlou čistotu? Co třeba luxusní,

How about some high-end, eco-conscious tourism on a par with, say, the Galápagos Islands? Or capitalizing on the country's rich heritage?

At the Culture House, for instance, you can view original medieval manuscripts, like Egil's Saga, smudgy pages in careful script written on calfskin vellum. The Codex Regius of the Edda poems is also there, the oldest and most important collection of poems describing the gods, heroes, and mythology of antiquity, said to have inspired artists from Wagner to Tolkien.

“But we haven't sold this,” said Andri Snær Magnason, author of *Dreamland: Self-Help for a Frightened Nation*, a surprise, runaway best-seller that exposed the spell he thought the Icelandic people had been under regarding the dam and smelter and galvanized the conservation movement. “We're selling people cuddly stuffed puffins but not promoting real depth.”

Even more important, modern Icelandic society, Andri felt, had no template for how to conduct a national dialogue. As a result, the majority of people, instead of making conscious, informed decisions about issues like Kárahnjúkar, had – out of a combined sense of trust in the system, fear of the system, and intellectual laziness in the face of complicated and precarious issues –

ekologicky šetrná turistika, která by mohla konkurovat například Galapágám? A proč země nezpeněžila své bohaté dědictví?

V Domě kultury si můžete mimo jiné prohlédnout originály středověkých rukopisů, jako je Sága o Egilovi – zamazané, pečlivou rukou popsané stránky pergamenu z telecí kůže. Nachází se zde i Codex Regius s eddickými písněmi. Jde o nejstarší a nejvýznamnější sbírku básní o dávných bozích, hrdinech a mytologii, která prý inspirovala umělce od Wagnera až po Tolkiena.

„Toto jsme ale neprodali,“ říká Andri Snær Magnason, autor neotřelého a velmi úspěšného bestselleru *Země snů. Příručka svépomoci pro ustrašený národ*, který podnítil ekologické hnutí a poodhalil zakletí, pod jehož vlivem prý Islandčané jednali v souvislosti s přehradou a hliníkárnou. „Prodáváme lidem plyšové papuchalky, ale pravou hloubku už nepropagujeme.“

Za ještě důležitější považuje Andri skutečnost, že moderní islandské společnosti chybí model pro vedení národního dialogu. A tak místo vědomého, informovaného rozhodování o problémech, jako je Kárahnjúkar, většina lidí pasivně podporovala něco, čemu ve skutečnosti nerozuměla. Částečně z důvěry v systém, částečně ze strachu ze systému a částečně

passively supported something they didn't really understand.

Here was Iceland (or at least Reykjavík), Andri said, “at a peak of economic growth and progress” – thanks to thriving pharmaceutical and tech industries, the privatization of the banks, and a general liberalization of the financial sector over the past 20 years. At such a juncture, he said, the problem should be “a problem of choice” – not of smelter or death. Not the old fear of privation but a sense that the future is limited only by Icelanders' belief in themselves and their willingness to reawaken that primeval Viking spirit idling restlessly behind their seeming impassivity: the daring and inventiveness, the sense of artistry, and of tremendous resolve, from the old ways and the old days of old Iceland, when it was believed, as one former egg farmer told me, “that you could change the world with a poem.”

So here they all were, one big unhappy family. The environmentalists were trying to save Iceland. The industrialists were trying to save Iceland. Everyone was trying to save Iceland.

“A mental civil war,” somebody called it.

A war of dreams.

z intelektuální lenosti čelit složitým a riskantním záležitostem.

Dle Andriho slov je Island (nebo alespoň Reykjavík) „na vrcholu ekonomického růstu a pokroku,“ čemuž vděčí prosperujícímu farmaceutickému průmyslu a dalším vysoce specializovaným odvětvím, privatizaci bank a všeobecné liberalizaci finančního sektoru v posledních 20 letech. „Za těchto okolností měla být záležitost ‚otázkou volby‘ – nikoli rozhodováním hliníkárna nebo smrt,“ říká. Nejde o letitý strach ze strádání. Island'ané spíš musí pochopit, že jejich budoucnost stojí pouze na důvěře v sebe samé a na ochotě oživit dávného ducha vikingů, který neklidně dřímá pod rouškou jejich zdánlivé lhostejnosti: chrabrost, vynalézavost, smysl pro umění a nevidanou rozhodnost z dob starého dobrého Islandu, kdy lidé věřili – jak mi jeden bývalý chovatel drůbeže řekl – že „básní můžete změnit svět.“

A tak tu všichni žili jako jedna velká nešťastná rodina. Ekologové se snažili zachránit Island. Průmyslníci se snažili zachránit Island. Island se snažili zachránit úplně všichni.

Podle někoho „duševní občanská válka“.

Válka snů.

What price freedom?	Jaká je cena svobody?
<p>Soon after the flooding, in what looked like a concession to the burgeoning green constituency, the government decided to designate a huge, long-awaited national park – a wilderness area in and around Vatnajökull glacier, adjacent to Kárahnjúkar, that may encompass some 5,000 square miles.</p> <p>The park was a major victory, perhaps the first of many, it was hoped by conservation leaders such as Árni Finnsson, director of the Iceland Nature Conservation Association, a restless, sensitive man with a flop of strawberry blond hair and a voice low and raspy from his having lost one of his vocal cords in a car accident. He was ecstatic about the park and also the movement's enhanced political clout. A new, green party emerged, chaired by Ómar, called Iceland's Movement; and though it failed in last May's elections to garner the minimum 5 percent of the vote required by law to earn any seats in the parliament (it got 3.3 percent), and its future was unclear, the political landscape appeared to be changing. The greens were squarely in the game now, environmental issues were higher on the public agenda, and all of Iceland's parties were going to have to take them into account. Pro-Kárahnjúkar people were saying things like "we're nearing the end of the road on</p>	<p>Nedlouho po zaplavení učinila vláda gesto, které se dalo považovat za ústupek rostoucímu zelenému voličstvu. Rozhodla o založení dlouho očekávaného národního parku v divoké oblasti zahrnující ledovec Vatnajökull a jeho okolí, která zabírá přibližně 13 000 čtverečních kilometrů a v jejíž blízkosti se nachází i Kárahnjúkar.</p> <p>Park byl obrovským triumfem a lídři ekologického hnutí – například ředitel Sdružení pro záchranu islandské přírody Árni Finnsson – doufali, že další budou následovat. Árni je neklidný, citlivý muž s hřívou narezlých vlasů a tichým, chraptivým hlasem, který je pozůstatkem autonehody, při níž přišel o hlasivku. Park a větší politická váha hnutí ho uchvátily. Byla založena nová, zelená politická strana s názvem Islandské hnutí, do jejíhož čela se postavil Ómar, a i když ve volbách v květnu roku 2007 nedosáhla pěti procent hlasů, tj. zákonného minima pro získání křesel v parlamentu (skončila s 3,3 procenty) a její budoucnost je nejasná, zdálo se, že politická scéna se mění. Zelení už byli přímo ve hře a ekologické otázky stály výše na žebříčku veřejných témat, takže k nim musely všechny islandské politické strany přihlížet. Odpůrci projektu Kárahnjúkar se nechávali slyšet, že „hliníku dochází dech“ a na obzoru se také objevily energeticky náročné alternativy, jako jsou</p>

aluminum,” and energy-intensive alternatives such as “server farms,” huge computer-processing centers, were on the horizon, as was a shift to geothermal energy, which can be less invasive than hydro.

Meanwhile, on the aluminum side, as of last fall: Smelting had begun at the Alcoa plant in Reyðarfjörður, with full production expected this year – 344,000 metric tons annually; the company was planning another smelter, using geothermal energy, in the northeast town of Húsavík; and Century Aluminum was expected to start building a second smelter this year, near the airport outside Reykjavík. (Though the townspeople of Hafnarfjörður narrowly voted down Alcan’s bid to increase the size of its existing smelter there.)

So for now, Iceland is in a state that can only be described as schizophrenic.

“The question over the next few years,” said Styrmir, the newspaper editor, “is can we compromise between those who are still inspired by the idea of Iceland becoming rich by using our land for energy and the people who are fighting against any changes in the environment? Can we use geothermal energy in a better way than how it’s been done in the past, with ugly above-ground zigzagging pipes that carry the steam and lie across

obrovská počítačová centra zvaná „serverové farmy“. Zájem se současně začal obracet ke geotermální energii, která nemusí mít tak velký dopad na přírodu, jako vodní.

Na hliníkové straně barikády byla na podzim roku 2007 situace následující: v závodě ve městě Reyðarfjörður zahájila Alcoa tavení. Plná roční produkce v objemu 344 000 metrických tun se očekává v roce 2008. Další hliníkárnou využívající geotermální energii plánuje Alcoa ve městě Húsavíku na severozápadě. Stavbu letos už druhé hliníkárně se chystá zahájit společnost Century Aluminium, a to poblíž reykjavického letiště. (Obyvatelé města Hafnarfjörður však těsným hlasováním odmítli nabídku společnosti Alcoa rozšířit tavnírnou, která v tomto městě již funguje.)

A tak se Island nyní nachází ve stavu, který lze popsat jediňe jako schizofrenie.

„Otázkou na několik nadcházejících let je, zda budeme schopni dosáhnout kompromisu mezi těmi, které stále inspiruje myšlenka, že Island zbohatne využitím krajiny pro energetiku, a těmi, kteří bojují proti jakékoli změně životního prostředí,“ říká novinový redaktor Styrmir. Dokážeme využívat geotermální energii lépe, než jak tomu bylo doposud, bez nevhledného, nadzemního potrubí vedoucího páru, které se

the landscape like a broken zipper?”

A new, deep-drilling technology that could generate more power with fewer boreholes and exposed pipes is being explored by the national power industry (partly supported by Alcoa). The experiments involve drilling five kilometers down instead of the usual two, said Landsvirkjun’s Siggi, to tap into “higher temperature and higher pressure and therefore up to ten times more power per borehole.” But the results are years away. “Such a hot liquid is not easy to handle, so there are many technical hurdles.” At the same time, the use of conventional geothermal technology, mostly to power aluminum plants in the southwest and northeast, is also being developed – and challenged by environmentalists. “Most of this is still in the exploration phase,” said Siggi, about which Ómar remarked: “They call it research, but for that research they’ve got bulldozers in there and made roads and destroyed the area.”

So the cold war slogs on, with geothermal energy emerging as the next environmental battleground.

For Iceland, and for any country groping for a balance between protecting its environment and growing its economy, the challenge is this: How do you change the infrastructure of a society – overcome

klikatí po krajině jako rozbitý zip?

Částečně za podpory společnosti Alcoa vyvíjí národní energetický průmysl novou, hlubinnou technologii, která by mohla umožnit výrobu většího množství energie s méně vrty a nekrytým potrubím. Při experimentech se hloubí vrty o délce pěti kilometrů (namísto obvyklých dvou), aby bylo možné napojit se na „vyšší teplotu a tlak a tím pádem získat až desetkrát více energie na každý vrt,“ vysvětluje Siggi ze společnosti Landsvirkjun. Výsledky jsou však ještě vzdálenou budoucností. „Práce s tak horkou tekutinou je obtížná, takže nám v cestě stojí mnoho překážek technického rázu.“ Vývojem současně prochází i využití konvenční geotermální technologie, zejména pro provoz továren na hliník na jihozápadě a severovýchodě. I to ekologové odmítají. „Povětšinou se zatím nacházíme ve fázi výzkumu,“ říká Siggi. Ómar k tomu ale poznamenal: „K tomu, co nazývají výzkumem, zde ale mají buldozery, postavili silnice a zničili krajinu.“

A tak studená válka pomalu pokračuje a zdá se, že geotermální energie bude dalším ringem, ve kterém se ekologové budou bít.

Islandu i dalším zemím, které usilují o nastolení rovnováhy mezi ochranou životního prostředí a růstem ekonomiky, se nabízí tato výzva: Jak změníte infrastrukturu společnosti, překonáte lenost a zajistíte

<p>the inertia and allow time for alternatives to develop – while people’s lives and livelihoods are at stake? How do you develop eco-friendly industries that are also lucrative, thereby making conservation profitable as well as virtuous?</p> <p>“I think Kárahnjúkar is the beginning of a new era,” said a man filming a documentary about it. “An opportunity for transformation.”</p>	<p>dostatek času na rozvoj alternativních řešení, když jsou v sázce životy a živobytí lidí? Jak vytvoříte ekologicky přívětivá a současně lukrativní průmyslová odvětví, aby byla ochrana přírody jak výnosná, tak i morální?</p> <p>„Myslím si, že Kárahnjúkar je začátkem nové éry,“ říká muž, který o projektu natočil dokument. „Příležitostí k proměně.“</p>
--	---

3. PŘEDSTAVENÍ TEXTU

3.1. O výchozím textu

Jako výchozí text jsem si zvolila článek s názvem Power Struggle od spisovatelky Marguerite Del Giudiceové, který vyšel v anglicky psané verzi časopisu National Geographic v březnu 2008. Jeho překlad byl publikován ten samý měsíc v české mutaci časopisu, avšak v této bakalářské práci není brán v úvahu, ani s ním není pracováno. Je však nutné mít na paměti, že téma článku – islandské dilema ekologie versus průmysl – již dnes, po třech letech od napsání a vydání, do jisté míry ztratilo na své aktuálnosti.

Časopis National Geographic je měsíčník populárně naučného zaměření vydávaný americkou společností National Geographic Society již od roku 1888. V současné době vychází toto velmi prestižní periodikum ve 32 jazykových verzích a kromě tištěného časopisu nabízí i bohaté, interaktivní internetové stránky. Jeho články charakterizuje vysoká kvalita a propracovanost jak po stránce obsahové, tak i vizuální, a vysoké nároky jsou tedy kladeny i na překlad.

3.2. Teoretické vymezení populárně vědeckého stylu

V následujících kapitolách se budu zabývat charakteristikou výchozího textu z pohledu jeho zařazení v rámci funkčních stylů. V klasifikaci funkčních stylů se opírám výhradně o českou (československou) tradici, tedy práce autorů, jako jsou Knittlová, Rochovanská, Čechová a další.

Výchozí text lze zařadit do oblasti populárně vědeckého (populárně naučného) stylu, který bývá českou (československou) tradicí vymezován z funkčního stylu odborného, neboli stylu vědy a techniky (Knittlová 2000, s. 136). Jeho účelem je seznamovat zajímavou formou co nejširší okruh čtenářů s vědeckými poznatky. Jde však o poměrně širokou oblast, jejíž hranice jsou dosti nepevné. Populárně vědecké texty charakterizují prvky strohé a koncentrovaného stylu odborného (složitá syntaktická struktura, odborné termíny apod.), stejně jako stylu publicistického (přístupnější forma, méně odborné výrazy, možná přítomnost tzv. novinářských klišé) až krásné literatury. To samé platí i pro časopis National Geographic, jehož články mohou mít blíže jak k textům odborným, tak naopak k publicistice.

3.3. Charakteristické znaky stylu výchozího textu

Pro celkovou charakteristiku stylu výchozího textu jsem jednotlivé body rozdělila do čtyř oblastí: pragmatické, textové, syntaktické a lexikální.

3.3.1. Pragmatická rovina

Výchozí text je zasazen do prostředí současného Islandu, avšak pro jeho pochopení není třeba mít větší znalost o této zemi a problematice. Text je i přesto formulován s ohledem na požadavky čtenáře (Čmejková (1999) uvádí, že „*v duchu pragmatické orientace je autor neustále nabádán k tomu, aby měl neustále na mysli příjemce textu a formuloval text s neustálým ohledem na něj.*“). Množství kulturně specifických informací je tedy autorem výchozího textu vysvětleno, ať už jsou to místní reálie (yogurty stuff, called skyr), výslovnost islandských slov či historické skutečnosti. Stejně tak jsou krátce přiblíženy i známé osobnosti Islandu (Björk, the waif rock chanteuse who is currently Iceland's most famous export).

Autor výchozího textu je znám a v článcích časopisu National Geographic také velmi důležitý. V tomto případě jde o ženu – autorku, což se však v textu výrazněji neprojeví (s výjimkou věty *Most people I talked to seemed wary...*). Významnější jsou spíše specifické materiální a kulturně-kontextové jevy, jako např. narážky či výrazy zasazené do určitého prostředí, které by se mohly odrazit i v oblasti metaforičnosti.

Čas produkce a recepce může být u populárně vědeckých textů důležitým faktorem. Výchozí text byl napsán a pro účely vydání přeložen v době, kdy se popisovaný příběh také odehrává. S odstupem několika let již ale zastarává a naopak se objevují nové skutečnosti. Výrazná chronologická distance se může v cílovém textu projevit i na výběru metaforických vyjádření, protože i ta prochází procesem aktualizace a zastarávání.

Komunikace hraje ve výchozím textu významnou roli. Jedná se o komunikaci mezi autorem a účastníky příběhu i mezi autorem a příjemcem (dochází tak k zapojení čtenáře do textu, k interakci). Právě komunikace je charakteristickým znakem populárně vědeckých textů. Prostředky komunikace jsou různé. V prvním případě jde zpravidla o krátké výpovědi osob, s nimiž byl veden rozhovor. V druhém případě se autor VT obrací na čtenáře přímo prostřednictvím rozkazovacích vět (*Imagine a country of 310,000 people*), konverzačních otázek (*But what if the fumes became caught in the fjord's notoriously calm atmosphere...?*), slov *you*, příp. *one* (*chances of running into somebody you know; the welfare of one's sheep*) a neodpustí si

ani vlastní hodnocení (Siggi, the power company spokesman, predicted, the dam would be “a gold mine”— a rosy forecast not shared by those...), které je však s ohledem na charakter populárně vědeckého stylu zcela akceptovatelné.

3.3.2. Textová rovina

Použitý text s nadpisem a podnadpisem je horizontálně členěn do na sebe navazujících kapitol, vertikálně pak do dvou sloupců (ve verzi publikované na internetu do jednoho sloupce). Text je jasný a přehledný, jak je u informativních textů třeba.

Titulek každé kapitoly záměrně pouze naznačuje, o čem bude další text pojednávat, protože spíše než aby přesně vyjádřil jeho obsah (u odborných textů), je v popularizačních textech jeho záměrem nalákat příjemce k dalšímu čtení. Překladatelsky zajímavý je titulek *The sky is falling*, neboť jde o anglický idiom (a současně i metaforu), který nemá v češtině zavedený ekvivalent.

Má-li výchozí text plnit svou funkci, musí jej charakterizovat i propracovaná koheze. Pro klasifikaci kohezivních prostředků jsem použila třídění dle Hallidaye a Hassanové, a to na *referenci, elipsu, substituci, konektory a lexikální kohezi* (Knittlová 2000, s. 101–103). Reference a konektory se v textu objevují v hojném množství (u konektorů je i velmi různorodý výběr použitých výrazů. Vysvětlení tohoto faktu se může ukrývat v samostatné podstatě věcně sdělných textů. Je-li totiž jejich účelem jasnou a srozumitelnou formou informovat čtenáře, musí neustále odkazovat na již uvedená fakta (reference), navazovat nové odstavce na předchozí a dávat informace do vzájemného vztahu (konektory). Nesmí tedy docházet k nejednoznačnostem. Nahrazování zástupným slovem (substituce) a vynechávání, které charakterizuje elipsu, se zdá být méně časté.

Zajímavé je odkazování na osoby, tedy použití vlastních jmen (obzvláště pokud se dotyčná osoba cituje nebo se popisuje jeho/její vzhled). Zde je zpravidla nejprve uvedeno celé, a následně už pouze křestní jméno. Za tímto postupem je možné hledat autorův záměr navodit méně formální (a tím i čtenářsky přívětivější) atmosféru.

3.3.3. Syntaktická rovina

Text hojně využívá dlouhých a složitých vět a souvětí. Ta jsou typická pro odborné texty, protože odráží složitost vyjadřovaných myšlenek. Součástí souvětí jsou i věty vložené, které přidávají další, do textu mnohdy jinak těžce zařaditelnou informaci. Specifické je zapojení přímé řeči (výpovědi zúčastněných osob), která článku dává formu reportáže.

V kontrastu se složitými souvětími stojí použití krátkých, i několikaslovných vět. Ty články zrychlují, dramatizují (“Forbidding” comes to mind. Breathtaking. Strange.), dodávají mu živost (Then he clasped his hands together, as if in an embrace. Or a vise.). Přísně vědecké texty takové věty neuvítají, avšak v textech s popularizační funkcí jsou naopak zcela na místě.

Za zmínku stojí též interpunkce, respektive hojné využití pomlčky, které je typické pro jazyk článků časopisu National Geographic obecně. Je nutno poznamenat, že mnohdy by se pomlčka dala vynechat rozdělením věty na dvě kratší, příp. mírně odlišnou formulaci. Použitá formulace je sice zcela volbou autora, ale pomlčky mohly být voleny záměrně proto, aby byl text vizuálně členitější a tím, že se informace za pomlčkou zvýrazní, také čtivější.

3.3.4. Lexikální rovina

Použitý jazyk je neutrální, avšak ne neosobní či fádní. Ač se jedná o článek přibližující určitý společensko-historicko-environmentální problém, nacházíme v něm poměrně málo odborných termínů. Toto odpovídá charakteristice populárně vědeckého stylu dle Knittlové, podle níž není terminologie „*příliš speciální, nebo se termíny v textu vysvětlují, opisují, objevují se bohatší názvová přirovnání, a občas i expresivní výrazy*“ (Knittlová 1977). Termíny obsažené ve VT jsou relativně běžně používané, a proto srozumitelné i pro laické čtenáře. Lze je rozdělit do několika skupin dle jejich oblastí, a to např. na sociologické (literacy rate, life expectancy, electorate), ekonomické (allotments, revenue, financial sector), přírodovědné (pink-footed geese) a technické, resp. chemické (server farms, electromagnetic fields, alumina). Objevuje se i zmíněné vysvětlování (“server farms,” huge computer-processing centers).

Časté je použití hovorovějších až expresivních výrazů a slovních obrátů (sixtysomething, heckuva, jammed in, psyched apod.), které text „odlehčují“ a přibližují čtenáři, stejně jako zavedených i autorských metaforických vyjádření, která budou rozebrána níže.

Pro méně formální vyjadřování jsou typická i frázová slovesa; zde jsou alternativou za tzv. „longwords“. Ve výchozím textu je zastoupení frázových sloves velmi hojné a mnohé z nich mají metaforickou povahu. Dále jsou použity i tam, kde by bylo možné je plnohodnotně nahradit jiným slovesem. Stejně jako v případě použití pomlček jde však zcela o osobní volbu autora. Frázovým slovesům se dále budu věnovat v kapitole 6.1.6.

4. ÚVOD K METAFORIČNOSTI TEXTU

Následující kapitoly již budou věnovány problematice metaforičnosti. Nejprve uvedu teoretické vymezení metafory, které následně využiji pro klíčovou část této práce, a to analýzu metaforičnosti překládaného textu. V té budu hledat odpovědi na tyto otázky:

- Jaké druhy metafor jsou zastoupeny, které jsou nejčastější, resp. méně časté?
- Jaké postupy byly použity, příp. by měly být použity při překladu?
- Je zachován druh metafory i po jejím přenosu do cílového jazyka?
- Liší se míra metaforičnosti výchozího a cílového textu?
- Ovlivňuje styl zapojení metafor?

4.1. Použité zdroje

Metafora byla a stále je předmětem zkoumání mnoha českých i světových autorů. Proto tuto problematiku velmi znesnadňuje fakt, že mezi autory panuje jistá názorová nejednotnost. Z českých teoretiků se jí zabývali například J. V. Bečka, F. Čermák, J. Pavelka, J. Nosek či Z. Kufnerová, z anglicky píšících pak P. Newmark, Mary Snell-Hornbyová či dvojice Lakoff – Johnson. Po teoretickém úvodu však dále vycházím pouze z Newmarkova pojetí, protože se metaforou zabývá z lingvistického, respektive překladatelského hlediska a pro účel této práce je vhodné i jeho dělení metafor.

5. TEORETICKÉ VYMEZENÍ METAFORY

Metafora je sémantický jev, jehož existence je známa od starověkých dob, ale i přesto nadále zůstává předmětem bádání. Ačkoli je běžně vnímána jako záležitost čistě lingvistická, zabíhá ve skutečnosti i do oblastí, jako je psychologie a sociologie a dle nedávných poznatků prostupuje i lidské vnímání a myšlení. Podobně se metafora neomezuje pouze na esteticky sdělné texty, k čemuž ji předurčuje její zkrášlovací, estetická funkce, ale hojně ji využívají i věcně sdělné texty (žurnalistické, publicistické, popularizační) a proniká i do vědecké terminologie. Dle Kufnerové se však stává překladatelským problémem „*zejména v poezii a dále pak samozřejmě i v umělecké próze a publicistice*“ (Kufnerová 1994, s. 113).

Metafora je rétorická figura založená na přenesení významu z jedné entity na druhou na základě určitého podobného znaku, který „*nemusí být vždy znakem podstatným, bývá však znakem nápadným*“ (Karlík 2003, s. 97). Nosek definuje metaforu jako „*certain utterantial stylistic functive (...) performing definite linguistic functions*“ (Nosek 1967, s. 44). Metaforické vyjadřování však nespočívá v pouhém posunu od dvou významů k třetímu, ale spíše v jejich sloučení. U metafory bývá možné rozeznat dvě od sebe neoddělitelné významové hladiny – primární, doslovnou a sekundární, figurativní, která je na primární hladině založená.

Pavelka udává celkem devět různých funkcí metafory, přičemž žádná z nich není zanedbatelná a všechny spolu navzájem souvisí. Tyto funkce jsou: **stylistická** (zkrášlování jazyka), **estetická** (zvyšování působivosti řeči na recipienta), asociativní (recipientovo vnímání metafory a současně i sebe sama), **sémantická** (propojení báze geneze díla s jeho recepcí), **komunikační** (podávání obrazu o světě kolem nás), **gnoseologická** („*schopnost zachycovat a dále předávat výsledky poznávací lidské aktivity*“), **mentálně operativní** (nástroj pojmového vnímání reality), **subjektivně hodnotící** (prostředek hodnocení reality autorem) a **estetická** („*metafora prezentuje v nejryzejší podobě odchylku od mimoumělecké smysluplnosti*“) (Pavelka 1982, s. 26–36)¹.

Newmark mluví spíše o účelu (purpose) metafory. V knize „A Textbook on Translation“ (1988) udává dva – referenční (kognitivní) a pragmatický (estetický), ale později v knize „More Paragraphs on Translation“ (1998) doplňuje ještě třetí, a možná i nejzajímavější. Podle něj je tímto účelem pojmenovávat realitu komplexnějším, ekonomičtějším a obvykle

---

¹ Hlubší průzkum funkcí metafor v použitém textu však rámec této práce neumožňuje.

i působivějším způsobem než je to možné pomocí jazyka bez obrazných vyjádření.² Zda lze souhlasit i s dalším Newmarkovým tvrzením o tom, že angličtina je co do možností metaforického vyjadřování bohatší než ostatní jazyky³, by opět mohlo být tématem dalších výzkumů.

Kromě Newmarka se metaforou z překladatelského hlediska věnuje i Snell-Hornbyová. V knize „Translation Studies: An Integrated Approach“ (1995) například uvádí, že zásadním problémem při překladu je odlišné vnímání a konceptualizace v rámci různých kultur. Z tohoto důvodu je dle jejího názoru tedy i smysl metafory záležitostí kulturně specifickou.⁴

Problémem, v němž se však autoři názorově rozcházejí, je třídění metafor. Čermák, Bečka či Nosek upřednostňují sémantické třídění (např. metafory popisující činnost, vlastnosti, somatické metafory apod.), Bečka dále uvádí i dělení na základě slovních druhů (substantivní, adjektivní apod.) a typu textů, v nichž se vyskytují (básnické, publicistické, metafory umělecké prózy), Newmark, Fowler a Kufnerová se zaměřují spíše na jejich používání (živé – mrtvé metafory, klišé apod.) a Lakoff s Johnsonem pracují na základě kognitivních věd.

5.1. Newmarkovo pojetí metafory

Newmark se metaforou zabývá ve své knize „A Textbook on Translation“ (1998). Za metafору považuje jakékoli obrazné vyjádření, ať už je jedno- nebo víceslovné, a dokonce i frázová slovesa.

Metafory Newmark dělí do šesti typů: mrtvé – *dead*, klišé – *cliché*, standardní – *stock*, přizpůsobené – *adapted*, aktuální (*recent*) a originální – *original*, přičemž u každého typu uvádí i nejvhodnější překladovou strategii. V následujících kapitolách pojetí metafor dle Newmarka krátce přiblížím⁵.

---

² Tento názor lze ověřit, porovnáme-li dvě možná překladová řešení, jedno metaforické a druhé nemetaforické povahy – např. výrazy propadl se do chudoby a zchudl, které jsou rozebírány v kapitole 6.2.2.

³ „Again, it appears that English has more abundant metaphorical as well as lexical/grammatical/phonological resources than other languages?“ (Newmark 1998, s. 111)

⁴ Problematika odlišného kulturního vnímání bude řešena i v analytické části.

⁵ NEWMARK, Peter. *A Textbook on Translation*. New York: Prentice Hall, 1988. s.104–113.

5.1.1. Mrtvé metafory (dead metaphors)

Mrtvé metafory jsou výsledkem sémantických posunů, k nimž došlo v průběhu historie. Z tohoto důvodu, a také díky jejich častému používání, si uživatel jazyka jejich obrazu už není (nebo nemusí být) zcela vědom, a ani jejich původní význam často nemusí být znám.

Tento typ metafory se často vyskytuje v pojmenováních pro čas a místo (úpatí kopce – bottom of a hill), v názvech různých lidských činností, a dále i v odborné terminologii (např. konzola – knee). Příkladem mrtvých metafor jsou ve výchozím textu např. slovní spojení lava fields, giant, heavy industry aj. Při jejich přenosu je možné použít doslovný překlad nebo ustálený výraz rozšířený v cílovém jazyce.

5.1.2. Kliše (cliché metaphors)

Jedná se o vyjádření, která se nadměrným užíváním stala stereotypní a ztratila svůj smysl. Často bývají použita emotivně a bez vztahu k tomu, co mají nazývat. Uplatňují se například v jazyce sdělovacích prostředků („novinářská kliše“), politickém diskurzu a filmu. Ve VT lze do této kategorie zahrnout obrat the sky is falling či (what this story) is about.

V překladu anonymních informativních textů by měla být kliše nahrazována méně stereotypními výrazy, případně zcela redukována na jejich původní význam. Jde-li však o úvodník či politický projev, tedy text, v němž je silně zakořeněn jeho autor, měla by být kliše ponechána, protože jsou vyjádřením autorského stylu.

5.1.3. Standardní metafory (stock/standard metaphors)

O standardních metaforách píše Newmark takto: „*I define stock metaphor as an established metaphor which in an informal context is an efficient and concise method of covering a physical and/or mental situation both referentially and pragmatically – a stock metaphor has a certain emotional warmth – and which is not deadened by overuse*“ (Newmark 1988). Jde tedy o zavedené obrazné vyjádření, které je v neformálním kontextu účinným nástrojem pro zachycení konkrétní situace, avšak současně není užíváno přespříliš. Ve výchozím textu jde například o metafory dying regions, left and right či in the middle of nowhere.

Pro překlad tohoto typu metafor nabízí Newmark tři řešení. Zaprvé, vytvoření stejného obrazu v případě, že metafora se v odpovídajícím rejstříku obou jazyků používá stejným způsobem (v překladu např. *breathlessly* → se zatajeným dechem). Zadruhé, obraz ve výchozím jazyce je možné nahradit jiným obrazem v cílovém jazyce za předpokladu, že takový obraz existuje a je v daném rejstříku stejně častý (*picked away at* → vzali si na mušku). Výhodné je, vychází-li navíc metafory v obou jazycích ze stejného tématu. Třetím způsobem je metaforu zcela vynechat a přenést pouze její smysl, čímž však její emotivní a pragmatická stránka logicky zanikne (*Iceland's "old boy" political party system* → zavedený systém islandských politických stran).

5.1.4. Přizpůsobené metafory (adapted metaphors)

Tento typ metafory Newmark nijak nedefinuje, uvádí pouze příklady a překladová řešení. Jedná se o různé autorem pozměněné (a tedy přizpůsobené) standardní metafory. Strategie pro jejich přenos pak zahrnují použití ekvivalentní přizpůsobené metafory či uvedení pouze jejího významu. Ve výchozím textu lze do této kategorie zahrnout např. *obraty paths of aluminum smelting and unspoiled Iceland were fated to cross, One side may as well have been from Venus and the other from Mars* či *nearing the end of the road on aluminum*.

5.1.5. Aktuální metafory (recent metaphors)

Takzvané aktuální metafory jsou neologismy metaforické povahy, které se rychle rozšířily v rámci výchozího jazyka. V překladu zastupuje tento typ metafory např. výraz *greenwash*, který byl vytvořen v roce 1986⁶ (tedy z pohledu jazyka poměrně nedávno). Z výchozího textu lze do této kategorie zahrnout také výrazy *eco-friendly*, *environmental criminals* a *war of dreams*.

S originálními metaforami by se mělo nakládat stejně jako s ostatními neologismy. Newmark navrhuje doslovný překlad („through-translation“) za předpokladu, že příjemce pochopí smysl přeloženého výrazu.

---

⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Greenwashing>

5.1.6. Originální metafory (original metaphors)

Jde o metafory, které vytvořil nebo citoval autor výchozího textu. Opět je nutné rozlišit, zda jde o text autorský nebo anonymní informativní. V prvním případě navrhuje Newmark doslovný převod metafory, v druhém případě není řešení zcela jednoznačné a volba mezi zachováním smyslu nebo obrazu metafory závisí na kontextových faktorech. Příkladem originální metafory z výchozího textu mohou být výrazy *vertiginous links* a *aluminium industrialists*, z výchozího textu pak slovo *ekozločinci*.

6. ANALÝZA METAFORIČNOSTI TEXTU

6.1. Výskyt a frekvence jednotlivých druhů metafor ve výchozím i cílovém textu a strategie pro jejich přenos

V několika následujících kapitolách přiblížím druhy metafor, které se v textu vyskytují, jejich četnost, způsoby jejich přenosu a překladová řešení. Je však nutno zdůraznit, že v mnoha případech není možné určit metaforu s naprostou jistotou a rozhodování o její příslušnosti ke konkrétnímu druhu může být dosti subjektivní.

6.2. Poznámka k rozboru a frekvenční analýze

Analýza metaforičnosti textu vznikla na základě rozboru metaforických vyjádření a frekvenční analýzy. Účelem rozboru bylo zjistit, jaké druhy obrazných vyjádření se v textu vyskytují. Paralelně jsem tedy posuzovala celý výchozí i cílový text a jednotlivé výrazy označila předem určenými barvami. Rozbor viz Příloha 1.

Frekvenční analýza byla provedena na vzorku textu, a to od jeho začátku po konec kapitoly „We have to live“. Zjišťována byla frekvence jednotlivých druhů metafor ve VT a CT a způsob jejich přenosu. Frázová slovesa a jejich ekvivalenty jsem do analýzy nezahrnula. Cílem bylo zjistit procentuální zastoupení uvedených obrazných vyjádření a postupy použité při jejich přenosu. Výsledky jsou uvedeny v Tabulce 1 a 2 v Příloze 2 a dále i v příslušných kapitolách.

6.2.1. Mrtvé metafor

Mrtvé metafor může být – už díky jejich podstatě – poměrně těžké v textu nalézt. Zároveň však mají ze všech druhů metafor největší procentuální zastoupení ve výchozím i cílovém textu. Jejich výskyt lze ale předpokládat nejen v populárně vědeckých textech, protože mrtvými metaforami bývají běžně používané výrazy a často i odborné termíny (viz kapitola 5.1.1).

Mrtvé metafor byly v analyzovaném úseku textu většinou řešeny použitím zavedeného českého ekvivalentu metaforické povahy, tedy odpovídající mrtvou metaforou

(lava fields → lávová pole, heavy industry → těžký průmysl; 15 případů z 21), v menší míře pak přenosem smyslu (no red tape → zbytečná byrokracie; 4 případy z 21).

Překladatelsky obvykle nebyly mrtvé metafory velkým problémem. Bylo však nutné se neustále ujišťovat o tom, že zvolený výraz je v CJ používán (případně používán v daném rejstříku) a nejde o anglismus – např. aby metafora conflict of interest nebyla převedena jako konflikt zájmů, nýbrž střet zájmů. Ze snahy o zachování idiomatičnosti došlo k drobnému významovému posunu i u spojení turning point (→ zlomový okamžik). Tento posun však není nijak významný, protože smysl metafory zůstal zachován.

6.2.2. Standardní metafory

Standardní metafory mají v analyzovaném vzorku výchozího textu procentuálně druhé nejvyšší zastoupení. Více se zde uplatnilo překládání metafory výrazem nemetaforické povahy (ve 4 z 19 případů, např. out of reach → nedostupné), avšak zachování druhu metafory bylo stále nejběžnější (15 případů z 19). Velmi často byl v rámci celého textu při jejich přenosu vytvořen i stejný obraz (což je jeden z postupů, které navrhuje Newmark), např. dying regions → umírající oblasti, were on the horizon → na obzoru se také objevily atd.).

Vyskytly se však i případy, kdy byl metaforou přeložen výraz nemetaforické povahy, jako je tomu u slovního spojení Iceland became poor again → Island se opět propadl do chudoby. Vzhledem k tomu, že se mnohem častěji využívá spíše přenos smyslu metafory, je tento postup přirozeným vyvážením ztráty metaforičnosti, ke které v cílovém jazyce dojde. V případě posledního zmíněného spojení však překlad ovlivnila i sémantická vyprázdňenost anglického become a zcela nevhodné přenášení takového slova do češtiny (stal se chudým), jejíž slovní zásoba je ve srovnání s angličtinou specifitější. Pokud by se překladatel nechtěl uchýlovat k obraznému vyjadřování, bylo by kromě zvoleného řešení možné použít ještě sloveso zchudl.

Překladatelsky jsou standardní metafory zajímavější než mrtvé metafory. Jako další příklad lze uvést slovní spojení political landscape. Možné ekvivalenty v CJ jsou politická krajina, politická scéna a politická kultura. Výraz politická krajina by se mohl zdát jako nejvhodnější řešení, ale nebyl nakonec použit, protože není v češtině zavedený. Politická krajina a politická kultura naopak významu anglického political landscape zcela neodpovídají („A political landscape, in very basic terms, is the current state of politics in a particular

region. This includes the style of governance, policy direction, relationship between parties, media reportage and analysis and general tone and manner of the electorate. It's a 'picture' of the political situation.”⁷. Paradoxně byl ale nakonec zvolen výraz významově sice do jisté míry odlišný (politická kultura), ale v cílovém jazyce idiomatický. V této souvislosti by se dalo diskutovat i o druhu této metafory – mohlo by jít také o aktuální metaforu.

Podobná situace nastává i se slovním spojením *industrial dream*, které, ač je v angličtině zcela běžné, čeština prakticky nepoužívá. Překladové řešení průmyslový sen je pak vlastně neologismem. Toto spojení však může v českém prostředí vyvolávat negativní konotace v souvislosti s dlouhou komunistickou érou, takže je důležité, aby z kontextu (z předchozích odstavců) čtenář pochopil, že tento islandský „průmyslový sen“ je věc pozitivně vnímaná.

6.2.3. Kliše

Klišé mají v analyzovaném vzorku výchozího textu nevýrazné zastoupení (2%), v cílovém textu nebyly nalezeny vůbec. Menší četnost kliše lze vysvětlit tak, že redaktor píšící pro veskrze prestižní časopis, jakým *National Geographic* je, musí dbát na vysokou kvalitu svých článků a stereotypních výrazů se vyvarovat. Protože však populárně vědecký styl hraničí se stylem publicistickým, dají se kliše v těchto textech očekávat.

Článek „*Power Struggle*“ není výrazně autorským textem, v němž by podle Newmarka bylo nutné kliše ponechávat i v překladu. Proto byla nalezená kliše nahrazena. To platí například pro obrat (*what this story*) is about, pro nějž se v češtině přímo nabízí vazba je to o tom (např. a právě o tom je tento příběh). Ta je však sama o sobě převzatým anglicismem a v současnosti dosti nadužívaným obratem. Jakožto zcela nevhodná nejen pro tento, ale i pro jakýkoli psaný text, byla tedy nahrazena obrazným vyjádřením jádro tohoto příběhu.

V jednom případě však bylo kliše nahrazeno ze zcela jiného důvodu – nadpis *The sky is falling* byl volně přeložen konverzační otázkou Zbytečná panika?, protože by se obraz nebes

---

⁷ <http://answers.yahoo.com/question/index?qid=20100915231004AAP0aMj>

padajících na hlavu nesetkal u českého čtenáře s patřičnou reakcí⁸. Byl tedy přenesen pouze smysl tohoto slovního spojení.⁹

6.2.4. Aktuální metafory

Aktuální metafory byly v analyzovaném vzorku VT nalezeny čtyři (7,8%), v cílovém textu pak dvě (4,5%). V celém textu se vztahují zejména k tématům ekologie a ekonomie, která jsou obecně poměrně novou a aktuální záležitostí. Mnohdy byly převáděny pomocí originálních metafor (např. eco-warriors → ekobojovníci), o nichž se dále zmíním v následující kapitole.

Překlad těchto metafor charakterizovala snaha o zachování idiomatičnosti výrazů v cílovém jazyce, příp. malá ustálenost jejich českých ekvivalentů. Například výraz the most eco-friendly byl z důvodu zachování idiomatičnosti řešen pomocí neutrálního slova nejekologičtější, ačkoli čeština již běžně používá i jiné výrazy (přátelský k přírodě, ekologicky šetrný apod.), z nichž některé jsou spíše jen doslovným překladem anglického slova a nerespektují zvyklosti češtiny.

Neotřelý neologismus greenwash byl naopak ponechán v původním tvaru, ačkoli je pravděpodobné, že pro některé čtenáře bude hůře srozumitelný. Je zde však očividná analogie se slovem brainwash (psychická manipulace, „vymývání mozku“)¹⁰, který je alespoň mezi mladšími a vzdělanějšími lidmi, tj. potenciální cílovou skupinou časopisu, dobře znám. Pro slovo greenwash se sice nabízel překlad jako zelený výmaz, ten ale nevystihne původní význam tolik, jako zvolené překladové řešení. Jako možná alternativa se jevila i vnitřní vysvětlivka nebo vysvětlivka v závorce, která by byla řešením spíše v případě textu určeného pro jinou čtenářskou skupinu.

Z aktuálních metafor z ekonomické oblasti je možné zmínit slovní spojení economic boom a boosted the economy. Jejich české ekvivalenty jsou – zejména v ekonomickém a novinářském diskurzu – již zavedené (hospodářský růst, pozvedly ekonomiku), takže většího úsilí

---

⁸ V angloamerickém prostředí je rozšířená pohádka o kuřeti, které věří, že mu nebesa spadnou na hlavu – v českém prostředí ale příliš známá není.

⁹ Slovní spojení The sky is falling současně může být posuzováno různě v závislosti na typu textu, kontextu a interpretaci překladatele.

¹⁰ Ačkoli byl výraz vytvořen ze slova whitewash.

při hledání jejich ekvivalentů nebylo třeba¹¹. Místo slova hospodářský růst ještě bylo možné použít obrat ekonomický růst, který se v jazyce uplatňuje ve stejné míře.

6.2.5. Přizpůsobené a originální metafory

Protože jsou si tyto dva druhy metafor sobě velmi podobné, neposuzovala jsem je odděleně a zabývám se jimi společně v rámci jedné kapitoly. Již samotné rozpoznání přizpůsobených a originálních metafor vyžaduje pečlivé hledání a ověřování. Právě tyto metafory každopádně dodávají textu jedinečnost a více než jiná obrazná vyjádření jsou dokladem autorovy invence.

Četnost výskytu přizpůsobených a originálních metafor se v analyzovaném vzorku v rámci výchozího a cílového textu výrazně liší – 6 případů (11,7%) ve VT a 3 případy (6,8%) v CT. Rozdíl je způsoben překládáním těchto metafor pomocí ustálenějších výrazů, např. standardních metafor.

Do kategorie přizpůsobených metafor lze zahrnout již nadpis výchozího textu, *Power Struggle*. Jde o spojení dvojnásobné, protože slovo *power* může označovat – mimo jiné – jak elektrickou energii, tak i moc¹². Tato vlastnost zůstala zachována i v cílovém textu – slovo *energie* může označovat energii elektrickou i životní. První z těchto možností je však zjevnější, na rozdíl od angličtiny, kde lze správný význam bez kontextu jen obtížně odhadovat. V tomto případě tedy došlo k explicitaci a přiblížení se ke čtenáři, byť spíše nezáměrnému.

Čtenáři naopak není pomáháno u slovního spojení *geologický úděl*, které je doslovným ekvivalentem anglického *geologic destiny*. Tento méně srozumitelný výraz byl primárně volen proto, aby metafora v češtině přesně zachovávala význam svého anglického protějšku. Kromě toho, i čtenář výchozího textu musí toto vyjádření pochopit sám, a tudíž nebyla interpretace usnadněna ani čtenáři překladu (např. pomocí opisu či vysvětlivky).

V některých případech jsou metafory výchozího jazyka „umírněnější“ než jejich ekvivalenty v cílovém textu – např. *on the aluminum side* → na hliníkové straně barikády nebo

---

¹¹ Z tohoto důvodu by tato slovní spojení mohla být posuzována i jako mrtvé metafory.

¹² Výraz *power struggle* byl jako přizpůsobená metafora klasifikován právě proto, že obvykle nese význam boj o moc.

geothermal energy emerging as the next environmental battleground → geotermální energie bude dalším ringem, ve kterém se ekologové budou bit. Došlo tak k významovému posunu směrem k přidávání na informacích a expresivitě. Taková překladatelská řešení jsou ale spíše ojedinělá a jsou odrazem osobnosti překladatelky, respektive jazyka, který je zvyklá běžně používat.

Z jasně přizpůsobených metafor lze zmínit slovní spojení jako *mental civil war*, *Iceland's cold war* či větu *One side may as well have been from Venus and the other from Mars*, u nichž je dobře patrné, kde mají svůj původ (politické okolnosti – občanská válka, studená válka; použití názvu knihy o vztazích mezi muži a ženami). Tato vlastnost zůstala zachována i u jejich českých ekvivalentů (duševní občanská válka, Islandská studená válka, Jedna strana může nakrásně být z Venuše a druhá z Marsu), aby měla vyjádření pokud možno stejný efekt na čtenáře výchozího i cílového textu¹³.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, zejména originální metafory byly několikrát ekvivalentem anglických aktuálních metafor. Zajímavá je v těchto případech (v současnosti velmi populární) předpona *eko-* ve slovech jako *ekobojovníci* a *ekozločinci*. Zde byla zvolena z ryze praktických důvodů – pomocí připojení jediné předpony totiž byly vytvořeny zcela nové, neotřelé, a současně čtenářsky srozumitelné výrazy.

6.2.6. Frázová slovesa

I anglická frázová slovesa – nebo alespoň většina z nich – mohou být dle Newmarka metaforami („*most English phrasal verbs (...) are potentially metaphorical*“, Newmark 1988). Při rozboru článku si lze ověřit, že velká část frázových sloves, která autorka použila, skutečně má metaforickou povahu.

Frázová slovesa slouží vzhledem k charakteristice populárně vědeckých textů k jistému odlehčení a nastolení hovorovější atmosféry. Bylo-li to tedy možné, zůstala při jejich překládání zachována jejich obraznost a hovorovost (*it started to dawn on...* → stále více lidem začala nutně docházet jedna věc), nebo alespoň jedna z těchto vlastností (*most of them jammed in* → z nichž většina se tísni).

---

¹³ Naprosto stejného efektu však dosaženo nebude, protože různé kultury s různou historií vnímají pojmy jako občanská válka či studená válka jinak (odlišné kulturní konotace).

V některých případech se však zdálo vhodnější přeložit frázová slovesa zcela neutrálním slovem, obzvláště tam, kde hrozilo, že překlad sklouzne k přílišné hovorovosti (drained away even more jobs → zanikla i pracovní místa, touched off → rozpoutal). Tento postup byl využíván častěji než přibírání na expresivitu (např. picked away at → vzali si na mušku), což odpovídá všeobecné tendenci v rámci celé práce.

6.3. Míra metaforičnosti a zachování druhů metafor a ve výchozím a cílovém textu

Jak předkládaná práce ukázala, není pravidlem, že obrazné vyjádření je nutno přenést obrazným vyjádřením stejného typu. Stejně tak neexistuje-li v cílovém jazyce ekvivalent metaforické povahy, je možné přenést pouze smysl metafor. Také využití odlišného druhu metafor při jejím přenosu do cílového jazyka je zcela pochopitelné a přirozené, má-li daný výraz v cílovém jazyce stejné vlastnosti, jako jeho ekvivalent ve výchozím jazyce (tj. formálnost či neformálnost, expresivita, konotace apod.).

Je-li jeden z ekvivalentů obrazným vyjádřením a druhý nikoli, bude se lišit míra metaforičnosti výchozího a cílového textu. Z provedené frekvenční analýzy vyplývá, že méně metaforických vyjádření se vyskytuje v cílovém textu, tedy v překladu. Také přenos pouhého smyslu metafor byl v překladu využit častěji, než postup opačný – nahrazení neutrálního výrazu metaforou (např. u standardních metafor: 4 nahrazení metafor, 2 nahrazení metaforou).

Jako poměrně stálé se při překládání jeví mrtvé metafor (z 21 mrtvých metafor zůstal jejich druh zachován v 15 případech, u zbylých 4 případů byl přenesen pouze smysl) a standardní metafor. Přizpůsobené a originální metafor byly ve třech případech zachovány a ve třech případech nahrazeny jiným druhem metafor, resp. výrazem nemetaforické povahy. Podobná situace vznikla i u aktuálních metafor. Kliše nebyla zachována vůbec. Zachování druhů jednotlivých metafor či jejich typické nahrazování také svým způsobem vyplývá i z jejich vlastní podstaty (viz kapitoly 5.1.1 až 5.1.6).

Na základě těchto výsledků je tedy možné říci, že český překlad je „umírněnější“ a méně obrazný než originál, což odpovídá i Newmarkovu tvrzení, že překlady obecně bývají „under-translations“ (Newmark 1988, s. 187). Jazyková invence byla pravděpodobně oslabena i samotnou osobou překladatele. Je totiž možné, že text přeložený již velmi zblhlým

překladačem by byl obraznější (zvláště pokud často pracuje s tímto typem textů), protože s přibývajícím zkušenostmi odpadají obavy z použití méně obvyklých či expresivnějších vyjádření (toto platí zejména pro originální a přizpůsobené metafory).

6.4. Vliv stylu na zapojení obrazných vyjádření

S ohledem na poznatky zjištěné v této práci se zdá, že styl textu skutečně ovlivňuje zapojení obrazných vyjádření. Obecně lze totiž říci, že podstata populárně vědeckého stylu ospravedlňuje využívání obrazných vyjádření ve větší míře, než je tomu například u stylu vědeckého (a dalších věcně sdělných stylů).

Tendence populárně vědeckého stylu k menší formálnosti a větší přístupnosti čtenářům otvírá dveře standardním (tedy zavedeným a v hovorovém jazyce běžným) metaforám. K odlehčení a přidání na hovorovosti slouží některá frázová slovesa, ačkoli jako gramatický jev v českém jazyce neexistují, stejně jako neotřelé přizpůsobené či originální metafory a celkově expresivnější vyjadřování.

Populárně vědecký styl zabíhá i do stylu žurnalistického a publicistického, a proto lze v těchto textech očekávat klišé (jejich malý výskyt v použitém článku můžeme vysvětlit profesionalitou autorky a prestiží časopisu, v němž byl publikován), stejně jako slov typických pro novinářský styl a široce používaných a potenciálně metaforických termínů.

A konečně, daný styl má předávat i nové poznatky lidského bádání. Tím vzniká prostor pro termíny a neologismy. Metaforické neologismy však mohou být i výsledkem autorovy invence, a proto je v těchto případech nutné dbát na srozumitelnost a uzuálnost ekvivalentu v cílovém jazyce více než u ostatních typů obrazných vyjádření.

7. ZÁVĚR

Tématem mé bakalářské práce byl překlad populárně vědeckého textu z angličtiny do češtiny s následným komentářem zaměřeným na otázky metaforičnosti. Jako výchozí text jsem si zvolila článek z časopisu National Geographic, avšak s jeho publikovaným překladem už pracováno nebylo.

První část tvořil překlad z češtiny do angličtiny. Poté byl výchozí text nejprve rozebrán z hlediska svého stylového zasazení na rovině pragmatické, textové, syntaktické a lexikální. Důraz byl kladen na fakt, že populárně vědecký styl není zcela jasně ohraničený a obsahuje prvky i dalších stylů.

Po přiblížení stylu následovalo teoretické vymezení metafory. Z mnoha autorů, kteří se touto problematikou zabývají, jsem zvolila Newmarka a využila jeho dělení metafor na 6 základních druhů.

V poslední části práce jsem využila teoretické poznatky o metafoře, rozbor metaforických vyjádření ve výchozím a cílovém textu a frekvenční analýzu části textu k nalezení odpovědí na otázky týkající se výskytu a četnosti jednotlivých druhů metafor ve VT a CT, způsobu jejich přenosu, zachování jejich druhu v CT, míry metaforičnosti v obou jazycích a nakonec i vlivu stylu textu na výběr metaforických vyjádření. Bylo zjištěno, že metafora obecně má v obou textech velmi výrazné zastoupení; nejčetnější pak byly mrtvé a standardní metafory. Většinou bývá metafora překládána metaforou stejného druhu, ale použité způsoby přenosu se liší právě v závislosti na druhu metafory. Dále bylo zjištěno, že metafory se ve větší míře uplatnily ve výchozím textu – český překlad byl tedy méně obrazný – a v závěru byla vyslovena domněnka, že funkční styl má na výběr obrazných vyjádření vliv. Důraz byl v této části kladen i na uvádění různých překladových řešení.

Otázka metafory je však tak rozsáhlá, že by umožnila další výzkumy, jak při srovnávání vlastního a publikovaného překladu, tak například při posuzování dalších typů textu.

8. PŘÍLOHY

8.1. Příloha 1 – rozbor obrazných vyjádření

V následujícím dokumentu jsou jednotlivé druhy metafor označeny těmito barvami:

- standardní metafora: zelená;
- klišé: tmavočervená;
- mrtvé metafora: tmavožlutá;
- aktuální metafora: růžová;
- přizpůsobené a originální metafora: žlutá;
- frázová slovesa metaforické povahy: modrá.

Ekvivalenty nemetaforické povahy jsou označeny šedou barvou.

Power Struggle

The people of Iceland **awaken to a stark choice**: exploit a wealth of clean energy or keep their landscape pristine.

By Marguerite Del Giudice

Photograph by Jonas Bendiksen

One of the main things to understand about Iceland is how tiny the population is and what it can be like to live here because of that. There's the feeling that everybody on this isolated subarctic island knows just about everybody else, or at least can be associated (through family, friends, neighborhood, profession, political party, or school) by no more than one degree of separation. Imagine a country of 310,000 people, with most of them **jammed in** and around Reykjavík – a hip European capital known for its dimly lit coffeehouses, **live music**, and hard-drinking nightlife. That's where all the good **jobs** are, and the chances of **running into** somebody you know are so high that it's hard, as one commentator mused, to have a love affair without getting **caught**.

“We are,” said one bespectacled sixtysomething newspaper editor wearing a blazing white shirt, “very close-knit.” Then

Boj o energii

Island'ané **stojí před** neúprosnou **volbou**: využívat hojnost čisté energie, nebo si zachovat neporušenou přírodu?

Napsala Marguerite Del Giudice

Fotografie: Jonas Bendiksen

V souvislosti s Islandem je potřeba pochopit jednu zásadní věc – jak málo obyvatel má a jak tato skutečnost může ovlivnit zdejší život. Máte pocit, že na tomto odlehlém subarktickém ostrově se snad všichni navzájem znají, nebo mohou být spřízněni (ať už díky rodině, přátelům, sousedům, zaměstnání, příslušnosti k politické straně či škole) přes třetí osobu. Představte si stát s 310 000 obyvateli, z nichž většina **se tísni** v Reykjavíku a okolí – stylové evropské metropoli známé díky svým spoře osvětleným kavárnám, **živé hudbě** a nočním pitkám. Právě tady se nachází všechna dobrá **pracovní místa** a šance, že **narazíte na někoho** známého, je tak velká, že je těžké – jak podotknul jeden komentátor – mít milostný románek a nebýt při něm **přistižen**.

„Jsme spolu úzce spjatí,“ říká brýlatý, asi šedesátiletý novinář v zářivě bílém tričku. A pak jakoby v gestu objetí (nebo jako když

he clasped his hands together, as if in an embrace. Or a vise.

The consequence of living in what amounts to a small town on an island **in the middle of nowhere**, with its **vertiginous links** going back dozens of generations to the origins of Viking myth (a **gene pool** so pure that molecular biologists **drool**), is that it functions somewhat like a big extended family. “As soon as you open your mouth,” one observer said, “they’re all over you.” It’s like living on a mobile – disturbing any part of it could generate a ripple throughout. So while Iceland in many ways remains an **open and transparent** society, there’s an underlying guardedness among the people when it comes to talking politics and public policy – concerning such things as how the country should **go about** striking a balance between protecting its environment and **growing its economy**, which is more or less what this story **is about**.

“The drowning”

In the fall of 2006, secluded, faraway Iceland found itself at a **turning point**. A remote highland wilderness was being flooded – this to create a reservoir measuring 22 square miles as a power source for a new aluminum smelter. The dam that **went with** the reservoir was the tallest of its kind in Europe (the continent Iceland is conventionally associated with), and the land

utáhnete čelisti svěráku) sepne ruce.

Národ, který – obrazně řečeno – žije v městečku na ostrově **uprostřed ničeho** a jehož **hluboké kořeny** vedou desítky generací zpět až do dnů vzniku vikinských bájí (nad čistotou zdejšího **genofondu** **by srdce** molekulárního biologa **zaplesalo**), tak funguje trochu jako velká rozvětvená rodina. „Jen se nadechnete a lidi už jsou všude kolem vás,“ vyjádřil se jeden pozorovatel. Je to jako žít na lodi. Jedno místo se zhoupne a vlnky se objeví všude kolem. Island sice v mnohém zůstává **otevřenou a transparentní** společností, avšak když dojde na politiku nebo veřejné záležitosti (co by měl stát například **dělat** pro nastolení rovnováhy mezi ochranou přírody a **růstem ekonomiky**), objevuje se mezi lidmi skrytá obezřetnost. A právě ta je víceméně **jádrum tohoto příběhu**.

„Potopa“

Na podzim roku 2006 nastal pro daleký, izolovaný ostrov Island **zlomový okamžik**. Odlehlá kopcovitá pustina byla zaplavena. Vznikla tak vodní nádrž o rozloze 57 čtverečních kilometrů, která měla sloužit jako zdroj energie pro novou hliníkárnu. Přehradní hráz, která **je součástí** této nádrže, je nejvyšší svého druhu v Evropě (k Evropě se Island obvykle přidružuje). V krajině brzy

was going to be irreversibly changed: highland vegetation submerged, waterfalls and part of a dramatic canyon dried up, pink-footed geese and reindeer herds displaced. Environmentalists around the world were condemning the flooding as an **attack** on one of Europe's last intact wilderness areas – they called it “the drowning” – and the Icelanders themselves didn't know if they **were headed for** an **economic boom**, an **economic bust**, and/or the greatest environmental disaster in European history.

But that's **getting ahead of things**. This modern Icelandic **saga** actually begins millions of years ago, for it is **rooted** in the land itself – the island's unique geology and the **geologic destiny** that issues from it. First of all, the country is largely uninhabitable – a rocky, windswept, treeless terrain, unsuitable for much of anything beyond raising sheep. “Forbidding” comes to mind. **Breathtaking**. Strange. Giant chunks of blue ice floating in glacial lakes edged with boiling mud. Craggy mountains with formations that resemble human heads. Volcanoes, geysers, glaciers, belching gas vents, and vast stretches of gnarly **lava fields** where American astronauts came in the 1960s to see **what they would be up against** on the moon.

došlo k nenávratným změnám – horská vegetace skončila pod vodou, vodopády a část úchvatného kaňonu vyschly, husy krátkozobé a stáda sobů byly vytlačeny. Ekologové po celém světě zaplavení odsoudili jakožto **útok** na jednu z posledních nedočených pustin Evropy – nazvali je „potopou“ – a sami Islandčané si nebyli jistí, zda **míří** vstříc **hospodářskému růstu**, **krachu**, největší ekologické katastrofě v dějinách Evropy, nebo jejich kombinaci.

Ale **nepředbíhejme**. Tato moderní islandská **sága** se ve skutečnosti začala psát před miliony let a **své kořeny má** v samotné zemi – v jedinečné geologii Islandu a z ní vyplývajícím **geologickém údělu**. Zaprvé, země je z větší části neobyvatelná. Skalnatý, větrem ošlehaný terén beze stromů se nehodí prakticky k ničemu jinému než k chovu ovcí. Nabízí se přízvisko „nehostinná“. **Dechberoucí**. Zvláštní. Na hladině ledovcových jezer plavou obrovské kusy modravého ledu, podél jejich břehů bublá vřící bahno. Skalní útvary na rozeklaných horách připomínají lidské hlavy. Jsou tu sopky, gejzíry, ledovce, vybuchující plynové průduchy i rozsáhlé plochy sukovitých **lávových polí**, kam v šedesátých letech jezdili Američané, aby zjistili, **co je čeká** na Měsíci.

Here's where geologic destiny comes in. Iceland happens to be situated right on top of the intersection of two of Earth's tectonic plates, straddling a volcanic boundary called the Mid-Atlantic Ridge. Consequently, a third of all the lava that has erupted from the Earth in the past 500 years has flowed out right here, and there are so many natural hot springs that almost all the homes and buildings are heated geothermally. On the surface, meanwhile, sit giant glaciers and the abundant rivers that flow from them. This hot-and-cold combination, of churning activity beneath the surface and powerful rivers above it, makes Iceland one of the most concentrated sources of geothermal and hydroelectric energy on Earth – clean, renewable, green energies that the world increasingly hungers for.

The thing is, very little of that energy has been tapped, because it's stranded in the middle of the nowhere between continental Europe and Greenland. So, since the 1960s, the government has been wooing heavy industry to Iceland with the promise of cheap electricity, no red tape, and minimal environmental impact. But – except for two small smelters and a ferrosilicon plant – getting companies to come here has been a hard sell. The labor force is very small, highly paid, and probably overeducated. Add to that the remoteness of the place, the long,

Zde přichází na scénu geologický úděl. Island se shodou náhod nachází na styku dvou tektonických desek a doslova obkročuje vulkanickou hranici zvanou Středoatlantický hřbet. Díky tomu zde Země za posledních 500 let vychrlila až třetinu celkového objemu lávy. Najdeme tu i tolik horkých pramenů, že téměř všechny domy a budovy mají geotermální ohřev. Na povrchu se naopak rozkládají obří ledovce, z nichž vytékají početné řeky. Díky této kombinaci horka a chladu, víření pod povrchem a silných řek na něm, je na Zemi jen málo míst, kde by se v poměru k rozloze nacházelo tolik zdrojů geotermální a vodní energie, jako na Islandu. A právě po těchto čistých, obnovitelných, zelených energiích svět dychtí stále víc.

Jen velmi malá část této energie se však využívá, protože je izolovaná uprostřed ničeho mezi pevninskou Evropou a Grónskem. A tak sem od šedesátých let vláda láká těžký průmysl s příslibem levné elektřiny, absence zbytečné byrokracie a minimálního dopadu na životní prostředí. S výjimkou dvou malých tavíren a továrny na ferrosilikon je však nesmírně obtížné sem firmy přivábit. Pracovníků je velice málo, bývají velmi dobře placeni a dalo by se říct, že i přes příliš vzdělání. Nezapomínejme ani na odlehlost, dlouhé a tmavé zimy a

dark winters, and the inhospitable weather. Only an industry requiring the most intensive use of energy, and which could get a heckuva good rate for it over a long period, would find it economical to set up shop all the way in Iceland. The most obvious fit was the aluminum industry. And so it was – to the alarm of environmentalists who want to save that rare land and the thrill of industrialists who want to use some of it to finally produce something – that the paths of aluminum smelting and unspoiled Iceland were fated to cross.

According to Sigurður Arnalds, the spokesman for Landsvirkjun, the national power company – an avuncular engineer everyone calls “Siggi,” whose hooded eyes and white-fringed balding head give him the same soft appeal as Mr. Magoo – the grand idea was to “export electrical power on ships in the form of aluminum.”

“We have to live”

Now elsewhere in the world, Iceland may be spoken of, somewhat breathlessly, as western Europe’s last pristine wilderness. But the environmental awareness that is sweeping the world had bypassed the majority of Icelanders. Certainly they were connected to their land, the way one is

nehostinné počasí. Zřídít si byznys až na Islandu se může vyplatit pouze odvětvím, která vyžadují co možná nejintenzivnější využití energie a dlouhodobě budou vykazovat extrémně dobrou návratnost. Jako nejvhodnější se jevil hliníkový průmysl. A tak nutně muselo dojít ke konfrontaci tavení hliníku a nedotčeného Islandu. Ekologové, kteří chtěli vzácnou krajinu zachránit, se zděsili, zato ale zajásali průmyslníci, protože nějakou její část hodlali už konečně využít k výrobě.

Hlavní myšlenkou bylo „vyvážet na lodích elektrickou energii ve formě hliníku,“ říká Sigurður Arnalds. Ač je mluvčím národní energetické společnosti Landsvirkjun, neřekne tomuto strýcovskému inženýrovi nikdo jinak než „Siggi“, a jeho oči s těžkými víčky a bílý věneček vlasů na lysající hlavě mu propůjčuje stejně vlídnou auru, jako měl hlavní hrdina z amerického animovaného filmu Mr. Magoo.

„Musíme žít“

Dnes můžete kdekoli jinde na Zemi – tak trochu se zatajeným dechem – hovořit o Islandu jako o poslední nedotčené pustině západní Evropy. Ekologické povědomí, které hýbe světem, se ale většině Islandanů vyhnulo. Se svou zemí jsou samozřejmě spjatí. Je to ale spleť vztahů nebo spíš

complicatedly **connected to**, or encumbered by, family one can't do anything about. But the truth is, once you're off the beaten paths of the low-lying coastal areas where everyone lives, the roads are few, and they're all bad, so Iceland's natural wonders **have been out of reach** and unknown even to its own inhabitants. For them the land has always just been there, something that had to be dealt with and, if possible, exploited – the mind-set being one of land as commodity rather than land as, well, priceless art on the scale of the “Mona Lisa.”

When the **opportunity arose** in 2003 for the national power company to enter into a 40-year contract with the American aluminum company Alcoa to supply hydroelectric power for a new smelter, those who had been dreaming of something like this for decades **jumped at it** and never **looked back**. Iceland may at the moment be one of the world's richest countries, with a 99 percent literacy rate and long life expectancy. But the project's advocates, some of them **getting on in years**, were more **emotionally attuned to** the country's century upon century of want, hardship, and colonial servitude to Denmark, which officially had ended only in 1944 and whose **psychological imprint** remained relatively fresh. For the longest time, life here had meant little more than a sod hut, dark all winter, cold, no hope,

zatížení, podobně jako to bývá s rodinou. Tu si člověk také nevybírá. Pravdou však je, že jakmile se dostanete mimo uježděné cesty v nízko položených pobřežních oblastech, kde žije každý, silnic ubude a do jedné jsou ve špatném stavu. Přírodní krásy Islandu proto vždy **byly nedostupné** a neznámé dokonce i jeho obyvatelům. Pro ně tu krajina byla odjakživa – člověk se s ní musel potýkat a pokud možno ji i využívat. Zdejší způsob myšlení viděl zemi jako komoditu, nikoli jako, řekněme, umění nevyčísitelné hodnoty srovnatelné s Monou Lisou.

Když **se** v roce 2003 **naskytla** národní energetické společnosti **příležitost** uzavřít na dobu čtyřiceti let smlouvu s americkým producentem hliníku Alcoa o dodávání vodní energie pro novou tavnou, ti, kteří o něčem takovém už desítky let snili, **se jí chopili** a už **nepustili**. Island je v současnosti pravděpodobně jednou z nejbohatších zemí světa s 99% gramotností a vysokou průměrnou délkou života. Zastánce projektu – některé z nich už **v letech** – **však vázalo** silné **citové pouto** ke staletím nedostatku, strádání a dánské koloniální nadvládě, která oficiálně skončila v roce 1944, avšak **jizva na duši**, kterou zanechala, zůstala poměrně čerstvá. Život zde povětšinou neznamenal o moc víc než drnovou chatu, tmou po celou zimu, chlad, beznaděj, děti umírající **na každém kroku**, zemětřesení, mory, hlad a

children dying left and right, earthquakes, plagues, starvation, volcanoes erupting and destroying all vegetation and livestock, all spirit – a world revolving almost entirely around the welfare of one's sheep and, later, on how good the cod catch was. In the outlying regions, it still largely does.

Ostensibly, the Alcoa project was intended to save one of these dying regions – the remote and sparsely populated east – where the way of life had steadily declined to a point of desperation and gloom. After fishing quotas were imposed in the early 1980s to protect fish stocks, many individual boat owners sold their allotments or gave them away, fishing rights ended up mostly in the hands of a few companies, and small fishermen were virtually wiped out. Technological advances drained away even more jobs previously done by human hands, and the people were seeing everything they had worked for all their lives turn up worthless and their children move away. With the old way of life doomed, aluminum projects like this one had come to be perceived, wisely or not, as a last chance. “Smelter or death.”

The contract with Alcoa would infuse the region with foreign capital, an estimated 400 jobs, and spin-off service industries. It also was a way for Iceland to develop

vybuchující sopky, které ničily veškerou vegetaci, dobytek a všechno živé – svět se točil prakticky jen okolo blaha vašich ovcí a později dobrého či špatného úlovku tresek. V odlehlých oblastech toto značnou měrou platí dodnes.

Zdánlivým účelem projektu společnosti Alcoa bylo zachránit jednu z těchto umírajících oblastí – vzdálený a řídko osídlený východ, kde se způsob života trvale přiblížil stavu zoufalství a sklíčenosti. Poté, co byly na počátku 80. let minulého století uvaleny z důvodu ochrany rybích populací kvóty na rybolov, mnoho nezávislých majitelů lodí prodalo svůj podíl nebo se jej zbavilo. Práva na rybolov povětšinou skončila v rukou několika společností a drobní rybáři prakticky vymizeli. Díky technickému pokroku zanikla i pracovní místa, ke kterým bylo dříve zapotřebí lidských rukou, a lidé sledovali, jak se všechno, na čem celý život dřeli, stává bezcenným a jejich děti se stěhují pryč. Když byl starý způsob života odsouzen k zániku, začaly být tyto „hliníkové“ projekty považovány – ať už moudře nebo ne – za poslední šanci. „Hliníkárna nebo smrt.“

Smlouva se společností Alcoa by do kraje napumpovala zahraniční kapitál a vytvořila asi 400 pracovních míst a nádavkem i přidružené služby. Island by tak

expertise that potentially could be sold to the rest of the world; diversify an economy historically dependent on fish; and, in an appealing display of Icelandic can-do verve, perhaps even protect all of Iceland, once and for all, from the unpredictability of life itself.

“We have to live,” Halldór Ásgrímsson said in his sad, sonorous voice. Halldór, a former prime minister and longtime member of parliament from the region, was a **driving force** behind the project. “We have a right to live.”

The little country that could

At first, most of the country appeared to **be behind** the dam and smelter that would save the east – it would be good for Iceland, progressive, modern. As far as Icelanders are concerned, Iceland is the greatest country on Earth and everything Icelandic is the best. “We are like **Tarzan**, a proud island nation,” **remarked** a man who directs a whale museum. They pride themselves on the sagas, the **absorbing**, rambling, medieval narratives of early Norse and Icelandic society that are generally considered among the Middle Ages’ finest literature; a Nobel laureate for literature (Halldór Laxness in 1955); three Miss Worlds; four climbers of Everest; the oldest parliament extant; and the world’s first democratically elected female president, Vigdís Finnbogadóttir, who served

také mohl rozvíjet odborné kvalifikace, které by se daly prodávat zbytku světa, zpestřit ekonomiku historicky závislou na rybách, a – díky sympatickému zápalu Island’anů zvládnout to, co si předsevzali – možná i jednou provždy ochránit celou zemi před nepředvídatelností samotného života.

„Musíme žít,“ říká svým smutným, zvučným hlasem Halldór Ásgrímsson. Právě on, bývalý premiér a dlouholetý poslanec parlamentu za tuto oblast, byl **hnací silou** projektu. „Máme právo žít.“

Malá schopná země

Zpočátku se zdálo, že přehrada a hliníkárna, které zachrání východ, **mají podporu** většiny země – Islandu prospějí a také to bude pokrokové a moderní. Island je v očích svých obyvatel tou nejúžasnější zemí na světě a všechno islandské je prostě nejlepší. „Jsme jako **tarzané**, takový hrdý ostrovní národ,“ **nechal se slyšet** ředitel muzea velryb. Island’ané jsou pyšní například na ságy – **poutavé**, nesouvislé středověké příběhy o staroseverské a staroislandské společnosti, které se obvykle řadí mezi nejlepší literaturu svého druhu. Dále pak na laureáta Nobelovy ceny za literaturu (Halldór Laxness, 1955), tři Miss World, čtyři přemožitele Everestu, nejstarší fungující parlament a první demokraticky zvolenou prezidentku na světě – Vigdís

for 16 years before she'd had enough.

In any event, the national power company was spending 1.5 billion dollars on the hydroelectric part of the dam-and-smelter project, most of it borrowed from international banks – the biggest construction investment little Iceland had ever undertaken and probably ever would. The energy expected to be generated annually (4,600 gigawatt-hours) was about half what the entire nation was then using, and the scale of it was **intoxicating**: a huge tangle of dams, tunnels, power stations, and high-tension lines, including one rock-and-gravel dam 650 feet high.

All this to service the single aluminum smelter being built on the other side of the country from Reykjavík, in the eastern fjord town of Reyðarfjörður, which is pronounced something like “radar-f ’your-dur.” There’s an unremarkable mountain out there named Kárahnjúkar, and that’s where they got the name for what they were doing: the Kárahnjúkar Hydroelectric Project. You say it “KAR-en-yoo-kar.”

As the project progressed, it gradually became clear that Kárahnjúkar was bigger than anyone had imagined. Even Jóhann Kröyer, project manager for the dams and tunnels, remarked over dinner at a work-site canteen: “I think maybe people didn’t realize

Finnbogadóttirovou, která ve funkci vydržela 16 let.

Národní energetická společnost každopádně utratila za hydroenergetickou část projektu na stavbu přehrady a hliníkárný 1,5 miliardy dolarů, z níž většinu si půjčila od mezinárodních bank. Šlo o největší stavební investici, do které se malý Island kdy pustil a možná i pustí. Objem předpokládané roční výroby energie (4 600 gigawatthodin) odpovídal asi polovině tehdejší spotřeby celého národa a rozsah projektu byl **ohromující** – rozsáhlá spleť hrází, tunelů, elektráren a vysokonapětových vedení, včetně 198 metrů vysoké přehradní hráze z kamení a šterku.

To všechno mělo sloužit jedině hliníkárně, která se stavěla v městečku Reyðarfjörður (vyslov „rejdaferdur“), situovaném u východního fjordu na opačném konci země než je Reykjavík. Poblíž se nachází nikterak pozoruhodná hora Kárahnjúkar, která dala hydroenergetickému projektu Kárahnjúkar jméno.

S postupem času ale začínalo být jasné, že projekt bude větší, než si kdo myslel. Dokonce i Jóhann Kröyer, projektový manažer pro přehrady a tunely, jednou při večeri v kantýně na pracovišti poznamenal: „Myslím, že lidé si asi ani neuvědomili, jak

how huge this project is.”

But as the months passed, a growing and significant minority did realize it, and a kind of national family feud erupted – ostensibly framed around the irreversible impact on the land of the gigantic dam, the blocking of two glacial rivers, and the resultant flooding of the highland wilderness for the reservoir. Iceland had obtained an exemption from the Kyoto Protocol pollution limits, which would expire in 2012, adding an element of urgency, and future smelters and expansions were on the drawing board. Was the government going to take one of the world’s cleanest countries and offer it up as a dumping ground for heavy industry?

Did the people really want this – did they even understand what it meant?

Planetary differences

Kárahnjúkar touched off what one player characterized as Iceland’s cold war. A leading conservationist said to me, for instance, that when he walks by a river, he sees an act of God, and that when dambuilders walk by, “they start counting kilowatt-hours.” Told of the remark, a smelter manager sniffed, “They don’t understand business, and they don’t want to.”

One side may as well have been from Venus and the other from Mars. The main

obří tento projekt je.“

Stále se zvětšující a ne nevýznamná menšina to ale po měsících pochopila a uvnitř národa se rozhořel jakýsi rodinný spor, který se na první pohled točil okolo nevratného vlivu obří přehrady na krajinu, přehrazení dvou ledovcových řek a následného zaplavení kopcovité pustiny a vytvoření nádrže. Poté, co Island získal výjimku z Kjótského protokolu o emisních limitech, jehož platnost vyprší v roce 2012, vyvstala nutnost věc urychlit a budoucí hliníkářny a růst měly dveře otevřené. Chystala se vláda nabídnout jednu z nejčistších zemí světa jako skládku těžkého průmyslu?

Vážně to lidé chtěli? A chápali vlastně, co to znamená?

Diametrální rozdíly

To, co projekt Kárahnjúkar rozpoutal, nazval jeden ze zúčastněných „islandskou studenou válkou“. Lídr ekologů mi například řekl, že když se prochází okolo řeky, vidí zásah boží moci, zatímco stavitelé přehrady „začínají počítat kilowatthodiny.“ Když se o této poznámce dozvěděl ředitel hliníkářny, odfrkl si: „Nerozumí obchodům a ani jim rozumět nechtějí.“

Jedna strana může nakrásně být z Venuše a druhá z Marsu. Hlavním

guy here from Alcoa, Tómas Már Sigurðsson, a native Icelander with a degree in environmental engineering who considers himself an environmentalist, was upbeat and idealistic. Alcoa's mission, he said, was to **be a good neighbor** in the community – while creating the most efficient, safe, and **eco-friendly** smelter on the planet, by recycling materials and using state-of-the-art technologies to minimize waste and control the sulfur dioxide fumes that are a by-product of smelting aluminum from alumina, a white powder **refined** from bauxite ore.

He seemed particularly **psyched** about something Alcoa calls the Sustainability Initiative – under which representatives of diverse interest groups (business, government, the power company, community, church, the environment) devise mutually agreed-on standards for holding Alcoa accountable over time: Did Alcoa raise the region's standard of living, provide the kinds of **jobs** it said it would, treat the environment as promised? The Sustainability Initiative had been put into effect at the new smelter in Reyðarfjörður. “A first in the world,” Tómas said – and an industry template for how to approach new communities with the controversial idea of building smelters.

“We're not just building a factory that

islandským zástupcem společnosti Alcoa je Tómas Már Sigurðsson – rodilý Islandčan a vystudovaný inženýr ekologie, který sám sebe považuje za ekologa. Hýřil optimismem a ideály. Prohlásil, že společnost chce **být** místním lidem **dobrým sousedem** a současně vybudovat nejvýkonnější, nebezpečnější a **nejekologičtější** hliníkárnu na světě prostřednictvím recyklace materiálů a využití nejnovějších technologií, které sníží množství odpadu a omezí emise oxidu siřičitého. Ten je meziproduktem při tavení hliníku z oxidu hlinitého – bílého prášku, který vzniká **zušlechťováním** bauxitu.

Tómas byl **nadšený** hlavně z takzvané Iniciativy pro udržitelnost. V souladu s ní navrhuji zástupci různých zájmových skupin (podnikatelé, vláda, energetická společnost, veřejnost, církve, ekologové) vzájemně sjednané normy, za jejichž dodržování bude Alcoa po celou dobu zodpovídat. Například: zvýšila Alcoa životní úroveň v regionu? Zřídila **pracovní místa**, ke kterým se zavázala? Nakládala se životním prostředím tak, jak slíbila? Iniciativa pro udržitelnost nabyla platnosti v nové hliníkárně ve městě Reyðarfjörður. „Jsme první na světě,“ říká Tómas – a pro celou branži jsme také vzorem, jak přicházet k novým komunitám s kontroverzním nápadem postavit hliníkárnu.

„Nestavíme jen továrnu, která bude

will produce metal,” said Tómas, baby-faced, balding, and fit, with high color, a smear of lips, and an open, earnest manner. “It’s a far different level.”

Young and idealistic eco-warriors, meanwhile, rolled their eyes in droll disbelief. They dismissed things like the Sustainability Initiative as little more than a capitalist lie designed to manipulate and co-opt an unsuspecting public – a “greenwash,” as they put it, which is why, in one highly publicized protest action, a band of them dumped buckets of green-dyed yogurty stuff, called skyr (pronounced skeer), on a gathering of aluminum industrialists (including Alcoa’s Tómas), who, not realizing at the time that the skyr was just skyr, were understandably alarmed. “They were trying to say aluminum smelters were eco-friendly!” said Arna Ösp Magnúsardóttir, a local protest organizer who got arrested that day, as she sat at a sidewalk café in Reykjavík, wearing a pink satin pajama top over black tights.

She conceded that she hadn’t really thought skyr was going to stop Kárahnjúkar.

“For me, it’s to stop future projects and to hassle them enough that they know they won’t get away with this again so easily.”

vyrábět kov,“ pokračuje. Tómas je muž překypující zdravím s dětskou, červenolící tváří, ustupujícími vlasy, plnými rty a otevřeným, seriózním jednáním. „Jsme někde úplně jinde.“

Mladí, idealističtí ekobojovníci jsou ale jiného názoru a posměšně koulí očima. Iniciativu pro udržitelnost a podobné záležitosti odmítli jakožto pouhopouhou kapitalistickou lež, které má zmanipulovat a strhnout na svou stranu důvěřivou veřejnost. Nazvali ji „greenwash“ a při jedné silně medializované protestní akci jejich skupina klopila na shromáždění průmyslníků (včetně Tómasa ze společnosti Alcoa) kbelíky islandského jogurtu skyr obarveného na zeleno. Ti si v té chvíli neuvědomili, že jde pouze o skyr a byli pochopitelně vylekaní. „Snažili se nám namluvit, že hliníkárný jsou ekologické!“ prohlásila zdejší organizátorka protestů Arna Ösp Magnúsardóttirová, kterou ještě ten stejný den zadržela policie, když seděla v reykjavické pouliční kavárně jen v černých punčochách a horním dílu růžového saténového pyžama.

Sama ale přiznává, že si skutečně nemyslela, že by skyr mohl Kárahnjúkar zastavit.

„Mým úkolem je znemožnit budoucí projekty a provádět jim pořádné nepřijemnosti, aby si uvědomili, že příště jim

Kárahnjúkar's critics argued that surely something else could have been done to help the east without messing so much with the land. Building something on the scale of Kárahnjúkar to solve things, as one man put it, was like "taking a **heartbroken** kid and giving him a triple-**bypass** operation."

At the same time, the people in the east said they had tried everything they could think of – business, industry, tourism. "Nothing worked," said Smári Geirsson, a high school history teacher and onetime head of the 16-member association of eastern municipalities. What he said next **beat at the heart of Iceland's cold war**: "I think the people who are against this are very worried about the land and the reindeer and the birds. But they never want to discuss the needs of the people. Many live in Reykjavík, and they are against it if we **move a stone** here," he said, pinching his fingers together as if holding one. "But they live in concrete and asphalt. They want to come here in their Jeeps and have a look at the beautiful nature and the people too. And the people must be few and the more strange the better," he said, shaking his bowed head.

This **clash of ideals** can be traced to the early 20th century, when Iceland was still poor as dirt and romantic poetry was being written about the harnessing of the waterfalls

to tak **lehce neprojde**."

Kritici projektu Kárahnjúkar argumentovali, že východu se jistě dalo pomoci i jinak, bez tak rozsáhlého narušení krajiny. Jak podotknul jeden muž, vybudování něčeho tak velkého je podobné řešení, asi jako když „dítěti **se zlomeným srdcem** uděláte trojitý **bypass**."

Lidé z východu současně prohlašují, že vyzkoušeli všechno, co je napadlo – podnikání, průmysl, turistiku. „Nic nepomohlo," říká Smári Geirsson, středoškolský učitel dějepisu a bývalý předseda šestnáctičlenného sdružení východních obcí. Jeho další slova **islandskou studenou válku** plně **vystihla**. „Myslím si, že odpůrci projektu mají obrovskou starost o krajinu, soby a ptáky. O potřebách lidí se ale nechtějí bavit. Mnozí z nich žijí v Reykjavíku a nesouhlasí, ani když tu chceme **pohnout** byť jen **kamenem**," říká a zatíná ruku v pěst, jakoby v ní kámen držel. Oni si ale žijí v betonu a asfaltu. Chtějí sem jezdit jeepy a vidět krásnou přírodu a lidi. Těch musí být málo, a čím budou divnější, tím lépe," říká a vrtí svěřenou hlavou.

Tento **střet ideálů** lze vysledovat do začátku 20. století, kdy byl Island stále ještě chudý jako kostelní myš a budoucnost v podobě spoutávání vodopádů byla

as the future of Iceland. During and after World War II, the occupation by thousands of British and then American soldiers led to a massive influx of foreign capital and an investment in some fishing trawlers, which boosted the economy for a while. Then over time the fish stocks declined, the herring disappeared, and Iceland became poor again.

By the mid-1960s, according to Styrmir Gunnarsson, the snowy-haired editor of Reykjavík's leading daily, *Morgunblaðið*, the mood of the country was shifting back to the idea of becoming well-off “by using waterfalls to produce electricity and also by having aluminum factories.” So decade after decade, driven by a desire to build a leg other than fish for Iceland to stand on – and “inspired by the idealism of it” and by the poetry, Styrmir said – the society went about creating an infrastructure. Government agencies, ministries, academic departments, financial institutions, engineering firms – all in pursuit of what was thought of as a big and beautiful idea. Then, over the past two decades, the mood of the country again began to shift.

Little by little, Icelanders and eco-trekkers from around the world started venturing into the interior wilderness, he said, and a belated awareness of what was there – “glaciers, black sand, beautiful blue rivers” – began to take hold. “As the

záležitostí romantické poezie. Za druhé světové války vedla okupace tisíci britských a následně amerických vojáků k masivnímu přílivu zahraničního kapitálu a investicím do rybářských lodí, které nakrátko pozvedly ekonomiku. Po nějaké době se ale zásoby ryb ztenčily, sledi vymizeli a Island se opět propadl do chudoby.

V polovině 60. let už dle slov Stymira Gunnarssona, bělovlasého redaktora předního reykjavického deníku *Morgunblaðið*, začala nálada národa opět inklinovat k myšlence, že by mohlo být možné zbohatnout „díky vodopádům vyrábějícím elektřinu a továrnám na hliník.“ A tak se společnost po desítky let připravovala na vybudování infrastruktury, hnána touhou zajistit Islandu oporu jinou než rybolov a „inspirována jeho idealismem“ a poezií. Vládní agentury, ministerstva, univerzitní katedry, finanční instituce, strojírenské podniky – ti všichni sledovali tuto zdánlivě velkolepou a krásnou myšlenku. A pak se v posledních dvou desetiletích začala nálada v zemi opět měnit.

Pomalu ale jistě pronikali Island'ané i ekoturisté do divokého vnitrozemí a dodatečně si začali uvědomovat, co tu mají – „ledovce, černý písek, nádherné modré řeky“. „Po návštěvě těchto částí země pak všichni nabyli stejného dojmu. Neměli byste

population has traveled to these parts, all get the same feeling: You shouldn't change it. No power dams, no roads. It should be just as it is."

In the midst of this **environmental awakening**, the opportunity with Alcoa stood as possibly the last chance for many Icelanders to realize a century-long **industrial dream**.

"They felt they were doing something good for the nation," Styrmir said.

Now that they're being **depicted** as **environmental criminals**, they're bewildered.

"They don't understand."

The sky is falling

The months passed, and protests mounted. A protest camp and a protest concert were held, featuring Björk, the waif rock chanteuse who is currently Iceland's most famous export; upwards of 10,000 people marched in downtown Reykjavík days before the flooding of the reservoir (the equivalent of ten million-plus people **showing up** someplace in the U.S.); and state television's Ómar Ragnarsson, Iceland's most famous reporter, a completely bald and preternaturally energetic 67-year-old (known for flying his Cessna to the sites of erupting volcanoes and sleeping in his black Jeep

to měnit. Žádné přehrady, žádné cesty. Mělo by to zůstat tak, jak to je."

Do tohoto **ekologického probuzení** přišla příležitost se společností Alcoa a pro mnoho Islandců také možná poslední šance na splnění jejich dávného **průmyslového snu**.

„Mysleli si, že pro národ dělají dobrou věc,“ říká Styrmir.

Teď je zaráží, že **dostali nálepku ekozločinců**.

„Nechápou to.“

Zbytečná panika?

Přešly měsíce a protestů přibývalo. Jejich součástí byl i protestní tábor s koncertem, na němž zazářila drobná rocková šansoniérka Björk, která je v současnosti nejslavnějším islandským vývozním artiklem. Dlouho před tím, než mělo dojít k napuštění přehrady, demonstrovalo v centru Reykjavíku přes 10 000 lidí (což by v USA odpovídalo více než deseti milionům) a zcela holohlavý a nezvykle energický sedmašedesátník Ómar Ragnarsson, nejznámější islandský reportér pracující pro státní televizi (jehož proslavilo létání s Cessnou k vybuchujícím sopkám a v případě potřeby spaní v černém jeepu a

when he had to, **surviving** on Cheerios and Coca-Cola), launched a 20-foot white fiberglass boat he dubbed *The Ark* into the reservoir, to collect samples of lost vegetation and stone as it filled over the months and to film the land as it was transformed.

Critics, meanwhile, **picked away at** Kárahnjúkar's business plan and characterized it, in a variety of ways, as crazy. The borrowed 1.5 billion dollars, for instance, was to be **paid off** with revenue from Alcoa over the four-decade contract. After that, Siggi, the power company spokesman, predicted, the dam would be "a **gold mine**" – a **rosy forecast** not shared by those who had started to **think twice** about there being no direct return for 40 years on such a huge investment.

And what about the geologic risks associated with boring and blasting 45 miles of tunnels in a country that was one big volcano? Siggi insisted that the dam wasn't located in an earthquake zone but nonetheless had been designed to withstand heavy shocks, and he likened all the safety measures taken to "putting many, many belts on the same pair of trousers." But would the electromagnetic fields emanating from the project's 31 miles of high-tension power lines make people sick? And how about

přežívání na lupíncích Cheerios a Coca-Cole), spustil do nádrže bílou, šest metrů dlouhou loď ze sklolaminátu přezdívanou *Archa*, aby mohl v průběhu několikaměsíčního napouštění sbírat vzorky ztracené vegetace a hornin a natáčet měnící se krajinu.

Kritici **si** zatím **vzali na mušku** podnikatelský záměr projektu Kárahnjúkar a charakterizovali jej jako v mnoha ohledech šílený. Vypůjčená půldruhá miliarda dolarů měla být například **splácena** z příjmů společnosti Alcoa po dobu čtyřicetiletého trvání smlouvy. Mluvčí energetické společnosti Siggi poté předpověděl, že přehrada bude „**zlatý důl**“. Tyto **růžové vyhlídky** ale nesdíleli ti, kteří se **zamysleli** nad skutečností, že po dobu čtyřiceti let nebude tak obrovská investice nést žádné přímé zisky.

A co rizika geologického rázu spojená s prorážením a odstřelem 72 km tunelů v zemi, která je jednou velkou sopkou? Siggi prohlašoval, že přehrada se nenachází v zemětřesné oblasti, ale i přesto byla navržena tak, aby odolala silným otřesům. Bezpečnostní opatření připodobnil ke „kalhotám, přes které zapnete spoustu pásků.“ Nebudou ale elektromagnetická pole vyzařovaná bezmála 50 km vysokonapěťového vedení působit lidem zdravotní problémy? A co emise, které

pollution from the smelter? Alcoa's plan was to blast potentially acid-rain-producing sulfur dioxide fumes way out into the atmosphere through a giant chimney. But what if the fumes became caught in the fjord's notoriously calm atmosphere, trapped between mountains?

Inevitably, it started to dawn on more and more people: The entire public was paying for this grand project and would be responsible if something went wrong, but the benefits were accruing only to one depressed region numbering several thousand people. There began to be grumblings about Iceland's "old boy" political party system and the perceived lack of forthrightness in engaging the electorate about the country's industrial policy.

"On the surface, we have an open debate," said Baldur Þórhallsson, a professor at the University of Iceland who specializes in the politics of small societies. "But underneath, there is this tendency by some politicians to control the debate and the agenda ... phone calls, emails, and letters making little indirect threats." With job opportunities few in such a small place – and ties among politics, business, government, and media so Byzantine that conflicts of interest are impossible to avoid and sleeping with the enemy is literally true – it's understood that speaking one's mind could

hliníkárna vyprodukuje? Alcoa plánovala vypouštět obrovským komínem do atmosféry oxid siřičitý, který by mohl sehrát roli při tvorbě kyselého deště. Co když se ale dým zachytí mezi horami v notoricky klidném ovzduší fjordu?

Stále více lidem začala nutně docházet jedna věc. Tento megalomanský projekt platí celá společnost a pokud se něco nevyvede, ponese za něj i zodpovědnost. Užitek z něj ale bude mít jen onen smutný, několikatisícový region. Kritice se nevyhnul ani zavedený systém islandských politických stran a to, co lidé vnímali jako nemožnost přímo se zapojit do průmyslové politiky země.

„Navenek vedeme otevřenou diskusi,“ říká Baldur Þórhallsson, profesor Islandské univerzity, který se zaměřuje na politiku malých společností. „Pod povrchem ale mají někteří politici tendenci řídit jak debatu, tak program...využívat telefonáty, e-maily i dopisy k drobným, nepřímým výhrůžkám.“ Vzhledem k tomu, jak málo je v této nevelké oblasti pracovních příležitostí a jak zamotané jsou vazby mezi politikou, byznysem, vládou a médií (střetu zájmů se prakticky nevyhnete a vedle nepřítele doslova spíte), lidé chápou, že mluvit otevřeně může být skutečně špatný kariérní tah.

be a really bad career move.

Most people I talked to seemed wary of appearing to **demean** their relatives to a stranger and sensitive about **giving a bad impression** of Iceland. But once they **got going**, it was talk, talk, talk into the night, spewing every story and conspiracy theory imaginable – most of them fluent in English and otherwise speaking an ancient Viking tongue that sounded like a tape recorder playing backward. There were even glimpses of an abiding belief in elves and the “hidden people,” who live in rocks that roads have been routed around so as not to disturb them. What kind of **spiritual havoc** might come from **moving the Earth** on the scale of Kárahnjúkar?

The problem of choice

Late one night, in a hut on a lake deep in the eastern highlands, Ómar, the reporter, while empathizing by candlelight with the people of the regions, lamented the larger course of events. “If only instead of looking for ways to use the land for **heavy industry**, Iceland had kept the land intact and for 20 years had worked on how to **sell** her intact, we’d have gotten much more for her.”

Why wasn’t Iceland **positioning itself** as a **world leader** in the development of hydrogen alternatives? Or marketing what is arguably the world’s oldest parliamentary

Při rozhovorech jsem měla pocit, že většina lidí si úzkostlivě dává pozor, aby v očích cizinky **neshazovali** své příbuzné a **neukazovali** Island **ve špatném světle**. Jakmile se ale **rozpovídali**, mluvili a mluvili až do noci, chrlili každý příběh a konspirační teorii, jakou si jen dokážete představit. Většina z nich plynne anglicky, ostatní starým jazykem vikingů, který zní trochu jako magnetofon puštěný pozpátku. Také se zdálo, že lidé nepřestávají věřit ve skřítky a bytosti skryté ve skalách, okolo nichž se svedly silnice (to abychom je nerušili). Jaký **otřes by asi duchovní sféra zažila**, kdybyste **hýbli zemí** v rozsahu projektu Kárahnjúkar?

Otázka volby

Pozdě večer si v chatě u jezera hluboko ve východních kopcích reportér Ómar při svíce postěžoval na širší běh událostí a současně vyjádřil soucit s lidmi ze zasažených oblastí. „Místo hledání způsobů, jak krajinu využít pro **těžký průmysl**, bychom bývali získali mnohem víc, kdyby ji Island nechal nedotčenou a 20 let pracoval na tom, jak ji nedotčenou také **prodat**.“

Proč si Island **nebudoval pozici světové jedničky** v oblasti vývoje vodíkových alternativ, neobchodoval s patrně nejstarší parlamentní demokracií světa jakožto

democracy as a mecca for law students? Or more aggressively branding Icelandic products in the international market, which would surely pay for such remote purity? How about some **high-end**, eco-conscious tourism on a par with, say, the Galápagos Islands? Or capitalizing on the country's rich heritage?

At the Culture House, for instance, you can view original medieval manuscripts, like Egil's Saga, smudgy pages in careful script written on calfskin vellum. The Codex Regius of the Edda poems is also there, the oldest and most important collection of poems describing the gods, heroes, and mythology of antiquity, said to have inspired artists from Wagner to Tolkien.

“But we haven't sold this,” said Andri Snær Magnason, author of *Dreamland: Self-Help for a Frightened Nation*, a surprise, **runaway** best-seller that exposed the spell he thought the Icelandic people had been under regarding the dam and smelter and **galvanized** the conservation **movement**. “We're selling people cuddly stuffed puffins but not promoting real **depth**.”

Even more important, modern Icelandic society, Andri felt, had no template for how to conduct a **national dialogue**. As a result, the majority of people, instead of making conscious, informed decisions about issues

mekkou studentů práva nebo aktivněji neprosazoval značku islandských výrobků na mezinárodním trhu, který by jistě rád zaplatil za tak odlehlou čistotu? Co třeba **luxusní**, ekologicky šetrná turistika, která by mohla konkurovat například Galapágám? A proč země nezpeněžila své bohaté dědictví?

V Domě kultury si můžete mimo jiné prohlédnout originály středověkých rukopisů, jako je Sága o Egilovi – zamazané, pečlivou rukou popsané stránky pergamenu z telecí kůže. Nachází se zde i Codex Regius s eddickými písněmi. Jde o nejstarší a nejvýznamnější sbírku básní o dávných bozích, hrdinech a mytologii, která prý inspirovala umělce od Wagnera až po Tolkiena.

„Toto jsme ale neprodali,“ říká Andri Snær Magnason, autor neotřelého a **velmi úspěšného** bestselleru *Země snů. Příručka svépomoci pro ustrašený národ*, který **podnítl** ekologické **hnutí** a poodhalil zakletí, pod jehož vlivem prý Islandčané jednali v souvislosti s přehradou a hliníkárnou. „Prodáváme lidem plyšové papuchalky, ale pravou **hloubku** už nepropagujeme.“

Za ještě důležitější považuje Andri skutečnost, že moderní islandské společnosti chybí model pro vedení **národního dialogu**. A tak místo vědomého, informovaného rozhodování o problémech, jako je

like Kárahnjúkar, had – out of a combined sense of trust in the system, fear of the system, and intellectual laziness **in the face of** complicated and precarious issues – passively supported something they didn't really understand.

Here was Iceland (or at least Reykjavík), Andri said, “**at a peak of economic growth** and progress” – thanks to thriving pharmaceutical and tech industries, the privatization of the banks, and a general liberalization of the financial sector over the past 20 years. At such a juncture, he said, the problem should be “a problem of choice” – not of smelter or death. Not the old fear of privation but a sense that the future is limited only by Icelanders' belief in themselves and their willingness to reawaken that primeval Viking spirit idling restlessly behind their seeming impassivity: the daring and inventiveness, the sense of artistry, and of tremendous resolve, from the **old ways and the old days** of old Iceland, when it was believed, as one former egg farmer told me, “that you could change the world with a poem.”

So here they all were, one big unhappy **family**. The environmentalists were trying to save Iceland. The industrialists were trying to save Iceland. Everyone was trying to save

Kárahnjúkar, většina lidí pasivně podporovala něco, čemu ve skutečnosti nerozuměla. Částečně z důvěry v systém, částečně ze strachu ze systému a částečně z intelektuální lenosti **čelit** složitým a riskantním záležitostem.

Dle Andriho slov je Island (nebo alespoň Reykjavík) „**na vrcholu ekonomického růstu** a pokroku,“ čemuž vděčí prosperujícímu farmaceutickému průmyslu a dalším vysoce specializovaným odvětvím, privatizaci bank a všeobecné liberalizaci finančního sektoru v posledních 20 letech. „Za těchto okolností měla být záležitost „otázkou volby“ – nikoli rozhodováním hliníkárna nebo smrt,“ říká. Nejde o letitý strach ze strádání. Islandané spíš musí pochopit, že jejich budoucnost stojí pouze na důvěře v sebe samé a na ochotě oživit dávného ducha vikingů, který neklidně dřímá dávného ducha vikingů, který neklidně dřímá pod rouškou jejich zdánlivé lhostejnosti: chrabrost, vynalézavost, smysl pro umění a nevídanou rozhodnost z dob **starého dobrého** Islandu, kdy lidé věřili – jak mi jeden bývalý chovatel drůbeže řekl – že „básní můžete změnit svět.“

A tak tu všichni žili jako jedna velká nešťastná **rodina**. Ekologové se snažili zachránit Island. Průmyslníci se snažili zachránit Island. Island se snažili zachránit

Iceland.

“A mental civil war,” somebody called it.

A war of dreams.

What price freedom?

Soon after the flooding, in what looked like a concession to the burgeoning green constituency, the government decided to designate a huge, long-awaited national park – a wilderness area in and around Vatnajökull glacier, adjacent to Kárahnjúkar, that may encompass some 5,000 square miles.

The park was a major victory, perhaps the first of many, it was hoped by conservation leaders such as Árni Finnsson, director of the Iceland Nature Conservation Association, a restless, sensitive man with a flop of strawberry blond hair and a voice low and raspy from his having lost one of his vocal cords in a car accident. He was ecstatic about the park and also the movement's enhanced political clout. A new, green party emerged, chaired by Ómar, called Iceland's Movement; and though it failed in last May's elections to garner the minimum 5 percent of the vote required by law to earn any seats in the parliament (it got 3.3 percent), and its future was unclear, the political landscape appeared to be changing. The greens were squarely in the game now, environmental

úplně všichni.

Podle někoho „duševní občanská válka“.

Válka snů.

Jaká je cena svobody?

Nedlouho po zaplavení učinila vláda gesto, které se dalo považovat za ústupek rostoucímu zelenému voličstvu. Rozhodla o založení dlouho očekávaného národního parku v divoké oblasti zahrnující ledovec Vatnajökull a jeho okolí, která zabírá přibližně 13 000 čtverečních kilometrů a v jejíž blízkosti se nachází i Kárahnjúkar.

Park byl obrovským triumfem a lidí ekologického hnutí – například ředitel Sdružení pro záchranu islandské přírody Árni Finnsson – doufali, že další budou následovat. Árni je neklidný, citlivý muž s hřívou narezlých vlasů a tichým, chraptivým hlasem, který je pozůstatkem autonehody, při níž přišel o hlasivku. Park a větší politická váha hnutí ho uchvátily. Byla založena nová, zelená politická strana s názvem Islandské hnutí, do jejíhož čela se postavil Ómar, a i když ve volbách v květnu roku 2007 nedosáhla pěti procent hlasů, tj. zákonného minima pro získání křesel v parlamentu (skončila s 3,3 procenty) a její budoucnost je nejasná, zdálo se, že politická scéna se mění. Zelení už byli přímo ve hře a ekologické otázky stály výše na žebříčku veřejných

issues were higher on the public agenda, and all of Iceland's parties were going to have to take them into account. Pro-Kárahnjúkar people were saying things like "we're nearing the end of the road on aluminum," and energy-intensive alternatives such as "server farms," huge computer-processing centers, were on the horizon, as was a shift to geothermal energy, which can be less invasive than hydro.

Meanwhile, on the aluminum side, as of last fall: Smelting had begun at the Alcoa plant in Reyðarfjörður, with full production expected this year – 344,000 metric tons annually; the company was planning another smelter, using geothermal energy, in the northeast town of Húsavík; and Century Aluminum was expected to start building a second smelter this year, near the airport outside Reykjavík. (Though the townspeople of Hafnarfjörður narrowly voted down Alcoa's bid to increase the size of its existing smelter there.)

So for now, Iceland is in a state that can only be described as schizophrenic.

"The question over the next few years," said Styrmir, the newspaper editor, "is can we compromise between those who are still inspired by the idea of Iceland becoming rich

témat, takže k nim musely všechny islandské politické strany přihlížet. Odpůrci projektu Kárahnjúkar se nechávali slyšet, že „hliníku dochází dech“ a na obzoru se také objevily energeticky náročné alternativy, jako jsou obrovská počítačová centra zvaná „serverové farmy“. Zájem se současně začal obracet ke geotermální energii, která nemusí mít tak velký dopad na přírodu, jako vodní.

Na hliníkové straně barikády byla na podzim roku 2007 situace následující: v závodě ve městě Reyðarfjörður zahájila Alcoa tavení. Plná roční produkce v objemu 344 000 metrických tun se očekává v roce 2008. Další hliníkárnou využívající geotermální energii plánuje Alcoa ve městě Húsavíku na severozápadě. Stavbu letos už druhé hliníkárně se chystá zahájit společnost Century Aluminium, a to poblíž reykjavického letiště. (Obyvatelé města Hafnarfjörður však těsným hlasováním odmítli nabídku společnosti Alcoa rozšířit tavnírnou, která v tomto městě již funguje.)

A tak se Island nyní nachází ve stavu, který lze popsat jedinečně jako schizofrenie.

„Otázkou na několik nadcházejících let je, zda budeme schopni dojít kompromisu mezi těmi, které stále inspiruje myšlenka, že Island zbohatne využitím krajiny pro

by using our land for energy and the people who are **fighting** against any changes in the environment? Can we use geothermal energy in a better way than how it's been done in the past, with ugly above-ground zigzagging pipes that carry the steam and lie across the landscape like a broken zipper?"

A new, deep-drilling technology that could generate more power with fewer boreholes and exposed pipes is being explored by the national power industry (partly supported by Alcoa). The experiments involve drilling five kilometers down instead of the usual two, said Landsvirkjun's Siggi, to tap into "higher temperature and higher pressure and therefore up to ten times more power per borehole." But the results are years away. "Such a hot liquid is not easy to handle, so **there are many** technical **hurdles**." At the same time, the use of conventional geothermal technology, mostly to power aluminum plants in the southwest and northeast, is also being developed – and challenged by environmentalists. "Most of this is still in the exploration phase," said Siggi, about which Ómar remarked: "They call it research, but for that research they've got bulldozers in there and made roads and destroyed the area."

So the cold war **slogs on**, with geothermal energy emerging as the next

energetiku, a těmi, kteří **bojují** proti jakékoli změně životního prostředí," říká novinový redaktor Stymir. Dokážeme využívat geotermální energii lépe, než jak tomu bylo doposud, bez nevzhledného, nadzemního potrubí vedoucího páru, které se klikatí po krajině jako rozbitý zip?

Částečně za podpory společnosti Alcoa vyvíjí národní energetický průmysl novou, hlubinnou technologii, která by mohla umožnit výrobu většího množství energie s méně vrty a nekrytým potrubím. Při experimentech se hloubí vrty o délce pěti kilometrů (namísto obvyklých dvou), aby bylo možné napojit se na „vyšší teplotu a tlak a tím pádem získat až desetkrát více energie na každý vrt,“ vysvětluje Siggi ze společnosti Landsvirkjun. Výsledky jsou však ještě vzdálenou budoucností. „Práce s tak horkou tekutinou je obtížná, takže **nám v cestě stojí mnoho překážek** technického rázu.“ Vývojem současně prochází i využití konvenční geotermální technologie, zejména pro provoz továren na hliník na jihozápadě a severovýchodě. I to ekologové odmítají. „Povětšinou se zatím nacházíme ve fázi výzkumu,“ říká Siggi. Ómar k tomu ale poznamenal: „K tomu, co nazývají výzkumem, zde ale mají buldozery, postavili silnice a zničili krajinu.“

A tak studená válka **pomalou** pokračuje a zdá se, že geotermální energie bude **dalším**

environmental battleground.

For Iceland, and for any country groping for a balance between protecting its environment and growing its economy, the challenge is this: How do you change the infrastructure of a society – overcome the inertia and allow time for alternatives to develop – while people’s lives and livelihoods are at stake? How do you develop eco-friendly industries that are also lucrative, thereby making conservation profitable as well as virtuous?

“I think Kárahnjúkar is the beginning of a new era,” said a man filming a documentary about it. “An opportunity for transformation.”

ringem, ve kterém se ekologové budou bít.

Islandu i dalším zemím, které usilují o nastolení rovnováhy mezi ochranou životního prostředí a růstem ekonomiky, se nabízí tato výzva: Jak změníte infrastrukturu společnosti, překonáte lenost a zajistíte dostatek času na rozvoj alternativních řešení, když jsou v sázce životy a živobytí lidí? Jak vytvoříte ekologická a současně lukrativní průmyslová odvětví, aby byla ochrana přírody jak výnosná, tak i morální?

„Myslím si, že Kárahnjúkar je začátkem nové éry,“ říká muž, který o projektu natočil dokument. „Příležitostí k proměně.“

8.2. Příloha 2 – frekvenční analýza

Tabulka 1

procentuální zastoupení jednotlivých druhů metafor				
	počet VT	počet CT	procent VT	procent CT
standardní metafor	19	19	37,3%	43,2%
mrtvé metafor	21	20	41,2%	45,5%
klišé	1	0	2%	0,0%
aktuální metafor	4	2	7,8%	4,5%
přizpůsobené a originální metafor	6	3	11,7%	6,8%
celkem	51	44	100,0%	100,0%

Tabulka 2

způsob přenosu metafor				
	(a) metafora →stejný druh metafor	(b) metafora → jiný druh metafor	(c) metafora → nemetaforické vyjádření	(d) nemetaforické vyjádření → metafora
standardní metafor	15		4	2
mrtvé metafor	17		4	4
klišé		1		
aktuální metafor	3		1	
přizpůsobené a originální metafor	3	2	1	

9. SUMMARY

This bachelor thesis is concerned with metaphor and metaphoricity issues in an English-Czech translation of a popular science text. Metaphor is a semantic phenomenon recognized for centuries; however, there has been much disunion in the way metaphor is viewed by theoreticians. Although it has been traditionally regarded mainly as a matter of fiction and poetry, it is a significant means of communicating ideas in informative texts as well.

The thesis comprises of two main parts: a translation and a commentary. For the purpose of the translation, an article named “Power Struggle” written for the National Geographic Magazine was chosen. The article deals with environmental issues in contemporary Iceland and although it has already been translated to Czech language, the official translation was not taken into account in presented thesis.

The source text is first analyzed from the viewpoint of style on its pragmatic, textual, syntactic and lexical level to show characteristics of popular science texts. The emphasis is put mainly on the pragmatic and lexical level, as these are the ones where metaphor is expressed the most.

The next part consists of a theoretical introduction to metaphor. A number of Czech and English-speaking authors are cited, and a number of different views of metaphor are presented too. For the purpose of this thesis, Newmark’s view was chosen as Newmark studies metaphor from a translator’s point of view and suggests six different types of metaphor. These types are shortly described and examples from the source text are added.

An analysis of figurative expressions in the source and target text is the key part of the thesis. It is based on the theoretical introduction, a classification of metaphors and a frequency analysis done within a section of the text. Its purpose was to find out about the occurrence and frequency of various types of metaphor, the way metaphors were translated and an overall degree of metaphoricity. Examples of some interesting or difficult passages are given in this part as well.

The findings are following: dead metaphors are the most frequent ones in the analyzed section, followed by standard metaphors. Original and adapted metaphors are represented in significant numbers in the source text; however, the proportion of these two types of metaphor is lower in the target text, which can be explained by translator’s more modest selection of translation equivalents. Dead and standard metaphors occur in slightly lower numbers in the

target text. This means that the overall metaphoricity of the target text is lower than that of the source text and the former is less figurative than the latter. This finding corresponds with Newmark's remark about translations being "under-translations". The frequency analysis also reveals that metaphors are usually translated by means of a metaphor of the same kind (however, there are some variations within metaphor types).

The findings cited above support the idea that style has some influence of the occurrence and selection of figurative expressions in the text (e.g. original/adapted metaphors are a significant expression of author's inventiveness, standard metaphors make the text more informal and readable etc.).

The bachelor thesis can be used as a basis for further studies of metaphor and, possibly, help beginner translators struggling with metaphors in popular science texts.

10. BIBLIOGRAFIE

Tištěné zdroje – monografie

BAKER, Mona. *In Other Words: a Coursebook on Translation*. London: Routledge, 1995. ISBN 0415030862.

ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 8086642003.

ČMEJRKOVÁ, Světlana – DANEŠ, František – SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. 1. vyd. Voznice: Leda, 1999. ISBN 8085927691.

FOWLER, Henry Watson. *A Dictionary of Modern English Usage*. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 0199535347.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdeňka. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 8071061344.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladau*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 8024401436.

KNITTLOVÁ, Dagmar – ROCHOVANSKÁ, Ida. *Funkční styly v angličtině a češtině*. 1. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1977.

KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. ISBN 8085787148

LAKOFF, George – JOHNSON, Mark. *Metafory, kterými žijeme*. 1. vyd. Brno: Host, 2002. ISBN 8072940716.

LAKOFF, George – JOHNSON, Mark. *Metaphors We Live By*. Chicago; London: University of Chicago Press, 2003. ISBN 0226468011.

NEWMARK, Peter. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice-Hall, 1988. ISBN 0139125930.

NEWMARK, Peter. *More Paragraphs on Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, 1998. ISBN 1853594024.

OAKLAND, Andrew – URBANOVÁ, Ludmila. *Úvod do anglické stylistiky*. Brno: Nakladatelství Barrister & Principal, 2002. ISBN 8086598330.

PAVELKA, Jiří. *Anatomie metafor*. 1. vyd. Brno: Blok, 1982.

SNELL-HORNBY, Mary. *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, c1995. ISBN 9027220603.

Tištěné zdroje – ostatní

NOSEK, Jiří. Metaphor in Modern Colloquial English. *Prague Studies in English* 12. 1967. s. 41–61.

DANIELOVÁ, Kateřina. *Jazyková hra a verbální komika ve vybraných prózách Miroslava Horníčka*. Olomouc, 2009. 95 s. Diplomová práce na Katedře bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Elektronické zdroje – internetové stránky

Answers.yahoo.com – political landscape

URL: < <http://answers.yahoo.com/question/index?qid=20100915231004AAP0aMj>>
[citováno 30. března 2011].

ClichéSite.com

URL: < <http://www.clichesite.com>>

Internetová jazyková příručka

URL: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=620#nadpis4>> [citováno 18. května 2011].

National Geographic – Power Struggle

URL: < <http://ngm.nationalgeographic.com/2008/03/iceland/del-giudice-text.html>>
[citováno 6. června 2010].

Slangy.cz - Andri Snær Magnason

URL: < <http://www.slangy.cz/ohlasy/Kniha-roku-anketa-lidovych-novin.html>>
[citováno 30. srpna 2010].

Elektronické zdroje – internetové slovníky

Online Etymology Dictionary

URL: < <http://www.etymonline.com>>

The Free Dictionary

URL: <<http://www.thefreedictionary.com>>

Elektronické zdroje – internetové encyklopedie

Encyclopaedia Britannica – National Geographic Magazine

URL: < <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/404870/National-Geographic-Magazine>> [citováno 16. ledna 2011].

Wikipedia – greenwashing

URL <<http://en.wikipedia.org/wiki/Greenwashing>> [citováno 20. dubna 2011].

Elektronické zdroje – ostatní

BEČKA, Josef Václav. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online]. 1971, roč. 54, č. 1. [citováno 12. května 2011]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531>>

GREY, William. Metaphor and Meaning. *University of Limerick*. [citováno 5. února 2011]. Dostupné z: <<http://www.ul.ie/~philos/vol4/metaphor.html>>

PAWELEC, Andrzej. The Death of Meatphor. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 123. 2006. [citováno 5. února 2011]. Dostupné z: <<http://www.filg.uj.edu.pl/StudiaLinguistica/pdf/12308-Pawelec.pdf>>

Ostatní

Český národní korpus. *Korpusový manažer Bonito* [počítačový program]. Ver. 1.49. Dostupné z: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/stahni.php>>

11. ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Hájková Zuzana

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra anglistiky a amerikanistiky

Název bakalářské práce: Komentovaný překlad z oblasti populárně vědeckého stylu se zaměřením na otázku metaforičnosti

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Josefína Zubáková

Počet slov: 16 571 (bez příloh); 25 571 (s přílohami)

Klíčová slova: populárně vědecký styl, překlad, metafora, metaforičnost, druhy metafor, ekvivalent

Předkládaná bakalářská práce se zabývá problematikou metaforičnosti v populárně vědeckém textu. Tvoří ji dvě hlavní části, a to překlad z angličtiny do češtiny a následný komentář. Jako výchozí text byl vybrán článek z časopisu National Geographic. Výchozí text je v rámci komentáře nejprve rozebrán z hlediska funkčního stylu, následuje teoretické vymezení metafor a nakonec i analýza metaforických vyjádření provedená ve výchozím i cílovém textu.

Analýza metaforických vyjádření se soustředí zejména na výskyt a četnost jednotlivých druhů metafor, způsob jejich přenosu a celkovou míru metaforičnosti. Bylo zjištěno, že v daném typu textu jsou nejčetnější mrtvé metafor, v menší míře pak standardní metafor a významnější zastoupení mají i originální a přizpůsobené, případně aktuální metafor, což odpovídá stylovým vlastnostem textu. Dále bylo zjištěno, že metafor jsou obvykle překládány metaforou stejného typu, avšak míra metaforičnosti je v cílovém textu nižší. V rámci analýzy byla komentována i některá překladová řešení či charakteristické způsoby přenosu.

Tato bakalářská práce může být využita jako základ k dalším výzkumům metafor v populárně vědeckém stylu, případně sloužit začínajícím překladatelům jako jistý návod k tomu, jak s metaforou v daném stylu nakládat.

12. ABSTRACT

This bachelor thesis deals with metaphoricity issues in a popular science text. It consists of an English-Czech translation and a commentary. As a source text, an article from the National Geographic Magazine was chosen. The style of the source text is analyzed first; a theoretical view of metaphor follows, and, finally, an analysis of metaphorical expressions within both source and target text is conducted.

The analysis of metaphorical expressions is focused mainly on the occurrence and frequency of various types of metaphor, the way metaphors were translated and an overall degree of metaphoricity. It has been found out that dead metaphors and, to a lesser extent, standard metaphors are the most frequent ones; original and adapted metaphors are represented significantly as well. This corresponds with the characteristics of popular science texts. Furthermore, metaphors are usually translated using the same metaphor type; however, metaphoricity is lower in the target text. Some of the translator's decisions and typical means of transfer have been commented on in the analysis too.

The thesis can be a basis for further research of metaphor in popular science texts. It can also be used by beginner translators dealing with metaphors in texts of this kind.

Keywords: popular science style, translation, metaphor, metaphoricity, types of metaphor, equivalent